TRABZON ÜNİVERSİTESİ 2018
İSLÂMÎ İLİMLER UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TRABZON'DA DİNİ HAYAT
SEMPOZYUMU-II

Trabzon-İstanbul-Hicaz Arasında Çok Yönlü Bir Osmanlı Âlimi

Muhammed Et-Trabzonî El-Medenî

17-18 EKİM 2024, TRABZON

SEMPOZYUM PROGRAMI VE BİLDİRİ ÖZETLERİ

TRABZON ÜNİVERSİTESİ 2018
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
AKÇAABAT BELEDİYESİ 1880

SEMPOZYUM YÜRÜTME KURULU VE PAYDAŞLARI

ONUR KURULU

Aziz YILDIRIM
(Trabzon Valisi)

Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU
(TRÜ Rektörü)

Selami AYDIN
(Trabzon İl Müftüsü)

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Şenol SAYLAN (Başkan)
Prof. Dr. Nihat UZUN
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Doç. Dr. Ali GÜL
Doç. Dr. İhsan TİMUR
Dr. Öğr. Üyesi Betül SAYLAN
Dr. Öğr. Üyesi Mehtap A. KAİM
Dr. Öğr. Üyesi Osman TAŞKIN
Dr. Öğr. Üyesi Zahir ASLAN
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut AYYILDIZ
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA
Arş. Gör. Hatice DEMİRCİ
Arş. Gör. Abdülkadir DURAL
Arş. Gör. Mustafa GARGAR
Arş. Gör. Muhammet Ali TUZLU

Tasarım: Kübra DİKTİRE

Ensar Neşriyat
Ekim, 2024 İstanbul
ISBN: 978-625-6132-19-1

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU
(Trabzon Üniversitesi)

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN
(Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Cemil HAKYEMEZ
(Hitit Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman KAYA
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan CİRİT
(Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali KUMAŞ
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ
(Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Nahide BOZKURT
(Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Necdet TOSUN
(Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ramazan MUSLU
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet KALAYCI
(Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman MOLLAİBRAHİMOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali BULUT
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Emrullah DUMLU
(Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. Abdullah İNCE
(Sakarya Üniversitesi)

Doç. Dr. Uğur Bekir DİLEK
(Yalova Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet KOÇ
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Abdurrahman OKUYAN
(Bayburt Üniversitesi)

Doç. Dr. Seyit Ali GÜŞEN
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammed İSA YÜKSEK
(İstanbul Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Miraç TOSUN
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Açılış Oturumu	17 Ekim Perşembe
10:00	Protokol Konuşmaları *Açılış Tebliği:* Prof. Dr. Mehmet KALAYCI: Osmanlı İlim Geleneği ve Trabzon Havalisindeki Yansımaları
12:00	Öğle Yemeği
14:00	17 Ekim Perşembe
I.OTURUM	Oturum Başkanı Prof. Dr. Ali KUZUDİŞLİ
1.Bildiri	*Medenî'nin Kaynaklarından Biri Olarak Hicri XII. Asır Hicaz'ı* *Doç. Dr. Selim DEMİRCİ*
2.Bildiri	*Muhammed el-Medenî'ye Nispet Edilen "Ruseyyiletun fî Beyâni mâ Verede fî's-Sultân mine'l-Ehâdîs" Adlı Risalenin Mahiyeti ve Hadis Kritiği Açısından Tahlili* *Doç. Dr. Muhammet Emin EREN - Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK*
3.Bildiri	*Trabzonî'nin Ucâletu'z-Zâd İsimli Şerhinde Bir Belâğat Terimi Olarak Binâ ve Bakara Suresindeki Örnekleri* *Dr. Öğr. Üyesi İbrahim EKİCİ*
Ara	

2.OTURUM	17 Ekim Perşembe
15:15	Oturum Başkanı Prof. Dr. Abdurrahman ALTINTAŞ
1.Bildiri	*Kendisine Vakfedilen Eserler Üzerinden Bir Âlimin Sosyal Çevresini Tespit Etmek: Muhammed el-Medenî et-Trabzonî Örneği* *Prof. Dr. Mehmet KALAYCI*
2.Bildiri	*Esmâ-i Hüsnâ Literatürüne Bir Katkı: Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin el-Câmiu'l-Aksâ fî Esmâillahi'l-Hüsnâ Risalesi* *Doç. Dr. Osman DEMİRCİ*
3.Bildiri	*Yazma Eserlere Düştüğü Notlar Çerçevesinde Muhammed et-Trabzonî'nin Musahhih ve Okur Yönü* *Emine Esranur KOÇ - Fatma Esmanur KOÇ*
Ara	

3.OTURUM	17 Ekim Perşembe
16:30	Oturum Başkanı Prof. Dr. Ahmet İshak DEMİR
1.Bildiri	*Vehhâbîlik Reddiyeleri Bağlamında Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Görüşleri* *Dr. Öğr. Üyesi Ebru KOÇAK*
2.Bildiri	*Muhammed Trabzonî'nin Tafdîl Konusuna İlişkin Mülahazaları –Temyîzü'l-Fâdıl Ani'l-Mefdûl Adlı Eseri Örnekliğinde-* *Dr. Öğr. Üyesi Züleyha BİRİNCİ*
3.Bildiri	*Bir Literatür İncelemesi: Muhammed et-Trabzonî ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar* *Fatma SOYLU*
18:00	Akşam Yemeği

4. OTURUM	18 Ekim Cuma
09:30	Oturum Başkanı Prof. Dr. Ali KUMAŞ
1.Bildiri	*Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Fıkhî Sorulara Cevap Üretme Faaliyeti.* *Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇİL*
2.Bildiri	*Muhammed et-Trabzonî'nin (ö. 1200/1786) Risâle fî Şerâiti Sıhhati'n-Nezr Adlı Risâlesi: İnceleme ve Tahkîk* *Doç. Dr. Şenol SAYLAN*
3.Bildiri	*Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin "Risâle fî tahkîki'l-istincâ ve tathîru'l-eşyâ" Adlı Risalelerinin Işığında Temizlik Anlayışı ve Klasik Hanefî Taharet Anlayışıyla Mukayesesi* *Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Başaran MANAV*
Ara	

5. OTURUM	18 Ekim Cuma
10:45	Oturum Başkanı Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU
1.Bildiri	*Te'lif mi, Cem mi, İntihâb mı? Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'ye Nispet Edilen Cem'u'l-Fusûl ve'l-Fevâid Adlı Eserin Türü Üzerine Bir Değerlendirme* *Doç. Dr. Kadir GÖMBEYAZ*
2.Bildiri	*Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin 'el-İthâfâtu's-Seniyye fi'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyye' Adlı Eseri Özelinde Kudsî Hadis Yorumu* *Dr. Öğr. Üyesi Yunus YAZICI*
3.Bildiri	*"Risâle fi'd-duhân" Adlı Eseri Işığında Muhammed et-Trabzonî'nin (öl. 1200/1780) Fıkıh-Siyasî Otorite İlişkisine Yaklaşımı* *Dr. Arş. Gör. Seracettin ERAYDIN*

12:00 13:00	Cuma Namazı Öğle Yemeği
6. OTURUM	18 Ekim Cuma
14:30	Oturum Başkanı Prof. Dr. Cengiz GÜNDOĞDU
1.Bildiri	*Muhammed Trabzonî'nin Ashab-ı Bedr'i Konu Edinen Eserleri Üzerine İnceleme (Üslup, İçerik ve Kapsam Değerlendirmesi)* *Doç. Dr. Hakan TEMİR*
2.Bildiri	*Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Sârimü'l-Vâridât Adlı Eserinin Vehhâbîliğin Ortaya Çıkış Tarihi Bağlamında Kaynaklık Değeri* *Arş. Gör. Muhammed İkbal ÇOBAN – Doç. Dr. Kadir GÖMBEYAZ*
3.Bildiri	*Muhammed el-Medenî (1200/1786)'nin "el-İthâfâtu's-Seniyye Fî'l-Ahâdîsi'l-Kudsiyye" Adlı Eseri Bağlamında el-Münâvî İle İlişkisi* *Dr. Öğr. Üyesi Hasan KÜÇÜKOSMAN*
Değerlendirme Oturumu	18 Ekim Cuma
16:00	Prof. Dr. Nihat UZUN Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN Prof. Dr. Recep ÖNAL
18:00	Akşam Yemeği
KAPANIŞ	

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Medenî'nin Kaynaklarından Biri Olarak H. XII. Asır Hicaz'ı

Doç. Dr. Selim Demirci, Trabzon Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, selimdemirci@trabzon.edu.tr

Genel olarak hadis tarihi, özel olarak da Osmanlı hadis faaliyetleri açısından 12. hicri asır hususî bir yere sahiptir. Zira hicri X-XII. asırlar arası dönemde Hicaz, naklî ilimlerde Kahire ve Dımeşk'in yerini alarak merkez haline gelmiştir. Dönemin önde gelen âlimlerinden İbrahim el-Kûrânî'ye (ö.1101/1690) nispet edilen; Hicaz, Mısır ve Şam'a gitmeden önce yeryüzünde haddesena ve ahberena diyen hiç kimsenin kalmadığını zannediyordum (M. C. Altuntaş, Osmanlı Döneminde Hadis İlmi), şeklindeki açıklama nakle dayalı ilimler açısından bazı İslâm beldelerinin edindiği merkezi konumu açıkça ortaya koymaktadır. Aslında XII. asır Osmanlı âlimlerinden Muhammed el-Medenî et-Trabzonî'nin hayatı ve ilmî faaliyetleri de Hicaz'ın naklî ilimler açısından dinamik yönünü teyit etmektedir. Çünkü o da dönemdeki pek çok isim gibi zikri geçen beldeler üzerinden Hicaz'a gitmiş ve tahsilinin önemli bir kısmını burada tamamlayarak İstanbul'a dönmüştür. Bu anlamda "Müsnidü'l-Hicâz" olarak tanınan Hasan b. Ali el-Uceymî (ö.1113/1702), Ahmed b. Muhammed el-Mekkî (ö. 1130/1717), Abdullah b. Muhammed el-Basrî el-Mekkî (ö. 1134/1722), İbn Akîle (ö. 1150/1737), Muhammed b. Tayyib el-Mağribî el-Fâsî (ö.1170/1756) ve Himmâtzâde el-Hanefî (ö. 1175/1761) gibi âlimler, onların ilmî faaliyetleri, yetiştirdikleri öğrenciler, bu öğrencilerin beldeleri ve buralardaki faaliyetleri de Hicaz'ın konumu açısından dikkat çekicidir. Bu tarihlerde Hicaz'ın beslediği coğrafî alanlar arasında Anadolu toprakları ve İstanbul da bulunmaktadır. Bu durum Osmanlı hadis faaliyetleri açısından Medenî'yi ve yaşadığı asrı hususî olarak ele almaya gerekli kılmaktadır.

Medenî'nin yaşadığı dönem Osmanlı hadisçiliği açısından (Altuntaş'ın tasnifine göre) üçüncü dönem (h. 1070-1205) yani 11/17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mısır'dan Hicaz'a doğru ulemanın seyahati ve Hicaz'ın ilmî anlamda merkeze yerleşmesi devresine tekabül etmektedir. Yani siyaseten Osmanlı'da Köprülülerin etkisinin olduğu ve Sistematik Hadis Faaliyetlerinin başladığı (Altuntaş, Osmanlı Döneminde Hadis İlmi) süreçtir. Hicaz'ın siyasal anlamda Osmanlı idaresinde bulunduğu bu dönemde bölgeyle ilim merkezli irtibat da güçlendirilmiştir. Araştırmacılar Hicaz'a yönelik bu ilginin artmasında Kadızadeliler hareketinin etkisine de dikkat çekmiştir. Mekke'de doğan İbn Akîle'nin ve Medenî'nin hocaları arasında yer alan Muhammed b. Tayyib el-Fâsî'nin Hicaz'daki faaliyetleri yanında Şam üzerinden İstanbul'a gelerek pek çok kişiye icazet vermesi istisna olmayan örneklerdendir. Bu süreçte Hicaz âlimlerinden istifade edenler arasında Medenî de bulunmaktadır. O, sadece Hicaz'da bulunduğu süre içerisinde değil, muhtemelen İstanbul'daki ikametinde de Hicaz'dan gelen âlimlerden yani bölgenin birikiminden farklı vesilelerle beslenmiştir. Türk olmasına rağmen kendisinden Medenî-Mekkî nisbeleriyle bahsedilmesi, Osmanlı ulemasının Hicaz'la kurduğu irtibatın boyutunu göstermektedir. Ayrıca bu tarihlerde bazı âlimlerin biyografisine Mısır, Dımeşk ve Hicaz'ın yanı sıra İstanbul'un da dâhil olması, Osmanlı başkentinin de hadis faaliyetleri açısından canlı bir merkez olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Osmanlı, Anadolu, Hicaz, Muhammed el-Medenî.

Hıjaz in the Twelfth Century (A.H.) as One of the Sources of al-Madanı

Doç. Dr. Selim Demirci, Trabzon Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, selimdemirci@trabzon.edu.tr

In the history of hadith in general and Ottoman hadith activities in particular, the 12th hijri century occupies a special place. In the period between the twelfth and seventeenth centuries, Hijaz became the centre of hadith scholarship, replacing Cairo and Dimashq. The statement attributed to Ibrahim al-Qūrānī (d. 1101/1690), one of the leading scholars of the period, that [before I went to Hijaz, Egypt and Damascus, I thought that there was no one left on earth who said “haddesena” wa ahberena"] (Altuntaş, p.), clearly demonstrates the central position that some Islamic countries have acquired in terms of al-ilm al-naqli (transmitted knowledge through Quran and Sunnah). In fact, the life and scholarly activities of Muhammad al-Madanī al-Trabzonī, one of the Ottoman scholars of the seventeenth century, also confirm the dynamic aspect of Hijaz in terms of in terms of al-ilm al-naqli. Like many other scholars of the time, he travelled to Hijaz via the aforementioned cities and returned to Istanbul after completing a significant part of his education there. In this sense, Hasan b. 'Ali al-Ujaymī (d. 1113 /1702), known as "Musnid al-Hijāz", Ahmad b. Muhammad al-Makkī (d. 1130/1717), 'Abdullah b. Muhammad al-Basrī al-Makkī (d. 1134/1722), Ibn 'Aqīla (d. 1150/1737), Muhammad b. Tayyib al-Maghribī al-Fāsī (d. 1170/1756) and Himmātzāda al-Hanafī (d. 1175/1761), their scholarly activities, the students they trained, the towns of these students and their activities in these places are also noteworthy in terms of the position of Hijaz. At that time, the Anatolian lands and Istanbul were also part of the geographical areas supplied by Hijaz. This situation requires a special consideration of al-Madanī and his century in terms of Ottoman hadith activities.

In terms of Ottoman hadith scholarship (according to Altuntash's classification), al-Madanī's period corresponds to the third period (h. 1070-1205), i.e. the period of the travel of the ulema from Egypt to Hijaz from the second half of the 11th/17th century onwards and the centralization of Hijaz in the scholarly sense. In other words, politically, this is the period in which the Köprülü influence in the Ottoman Empire and the Systematic Hadith Activities began (Altuntaş, p. 42). During this period when Hejaz was politically under Ottoman rule, the scholarly connection with the region was also strengthened. Researchers have also drawn attention to the influence of the Kadizadelis movement in the increase of interest in the Hejaz. It is not an exceptional example that Ibn 'Aqīla, who was born in Mecca, and Muhammad b. Tayyib al-Fāsī, who was one of al-Madanī's teachers, came to Istanbul via Damascus and gave “ijazah” to many people in addition to their activities in Hijaz. Al-Madanī was among those who benefited from the scholars of Hijaz. Not only during his stay in Hijaz, but probably also during his stay in Istanbul, he was fed on various occasions by the scholars of Hijaz, that is, by the accumulated knowledge of the region. Although he was a Turk, the fact that he was mentioned with the patronymics Medenî-Makkî shows the extent of the Ottoman ulema's contact with Hijaz. Moreover, the inclusion of Istanbul in the biographies of some scholars in addition to Egypt, Damascus, and Hijaz indicates that the Ottoman capital was also a glittering center for hadith activities.

Keywords: Hadith, Ottoman, Anatolia, Hijaz, Muhammad al-Madani.

Muhammed el-Medenî'ye Nispet Edilen "Ruseyyiletun fî Beyâni mâ Verede fî's-Sultân mine'l-Ehâdîs" Adlı Risalenin Mahiyeti ve Hadis Kritiği Açısından Tahlili

Doç. Dr. Muhammet Emin Eren, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, eeren@ankara.edu.tr
Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, eyupozturk@trabzon.edu.tr

18. yüzyıl Osmanlı muhitinde yaşayan Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî (ö. 1200/1786) klasik İslami ilimlerin pek çoğuna ilgi duymuş ve buna uygun şekilde muhtelif alanlarda irili ufaklı pek çok eser kaleme almış bir âlimdir. Bununla birlikte ona nispet eden eserlerin büyük bir kısmı Osmanlı ilim geleneği içerisinde ifade ettikleri anlam bakımından hala ayrıntılı incelemelere konu edilmeyi beklemektedir.

Bu tebliğde sultanın/halifenin değeri ve faziletine dair ağırlıklı olarak hadis kaynaklarında yer almış rivayetlerin bir "tahrîcini" içeren ve Muhammed el-Medenî'ye nispet edilmiş "Ruseyyiletun fî beyâni mâ verede fî's-sultân mine'l-ehâdîs" adlı yazma halindeki küçük risale, yazara aidiyeti, şekilsel özellikleri ve öne çıkan temaları gibi hususlar zemininde tahlil edilmiştir. Bu çerçevede adı geçen risale ile ilgili olarak ana hatlarıyla şunları söylememiz mümkündür: Risale yöneticiye itaat konusunu merkeze alan derleme bir hadis seçkisi niteliğindedir. İçerik, üslup ve zaman açısından risaleyi Muhammed el-Medenî'ye nispet etmeye engel bir durum yoktur. Eserdeki rivayetler erken dönem temel hadis kaynaklarından değil, derleme niteliğindeki muahhar literatürden seçilmiştir. Yazar rivayetleri aktarırken bir sıhhat analizine neredeyse hiç girişmediği gibi sahih addedilen rivayetlere dayalı bir seçki yapma düşüncesine de sahip olmadığı söylenebilir. Risalenin dayandığı muaahhar kaynaklar arasında da el-Suyûtî'nin "el-Câmiu'l-Kebîr" veya "Cem'u'l-Cevâmi'" gibi eserlerinin öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte risalenin belli başlı yönleriyle Osmanlı geleneğindeki benzer eserlerin içeriğiyle bir uyum gözetilerek kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Söz gelimi, eserde ağırlıklı olarak "sultan" kavramını içeren rivayetlerin derlenmesine özel bir önem verilmiştir ve bu tercih söz konusu geleneğe ait olmaktan neşet eden bir hassasiyet olarak değerlendirilmelidir. Halifenin Kureyş'ten olacağına dair meşhur rivayetin risalede görmezden gelinmesi de benzer bir duyarlılığın sonucudur. Risalenin son kısmının Türklerin Rasulullah'ın diliyle övüldüğü bazı rivayetlere tahsis edilmesi de son derece anlamlıdır. Bütün bu zikredilenler ışığında eserin kaleme alınmasındaki temel motivasyonun Osmanlı'nın meşruiyet çabalarına destek sağlama olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Muhammed b. Mahmud et-Trabzoni el-Medenî, Sultan, Hilafet, Osmanlı Alimleri.

On the Treatise "Rusayyila fī Bayān mā Warada fī al-Sulṭān min al-Aḥādīth" Attributed to Muḥammad al-Madanī and Its Analysis in Terms of Hadith Criticism)

Doç. Dr. Muhammet Emin Eren, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, eeren@ankara.edu.tr
Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, eyupozturk@trabzon.edu.tr

Living in the 18th century Ottoman milieu, Muḥammed b. Maḥmūd al-Trabzūnī al-Madanī (d. 1200/1786) was a scholar who was interested in many of the classical Islamic disciplines and accordingly compiled many large and small works in various fields. However, most of the works attributed to him are still waiting to be subjected to detailed analysis in order to determine their meaning within the Ottoman scholarly tradition.

This paper analyzes the small treatise in manuscript form titled "Rusayyila fī Bayān mā Warada fī al-Sulṭān min al-Aḥādīth" attributed to Muḥammad al-Madanī, which contains a "taḫrīc" of narrations on the value and virtue of the sultan/caliph, mainly from hadīth sources, on the basis of its authorship, formal features, and prominent themes. In this framework, it is possible to say the following about this treatise: It is a collection of hadiths centered on the issue of obedience to the ruler. In terms of content, style, and date, there is no obstacle to attributing the treatise to Muḥammad al-Madanī. The author almost never analyzes the authenticity of the narrations, nor does he attempt to make a selection based on the narrations that are considered authentic. Among the later sources on which the treatise is based, al-Suyūṭī's works such as al-Jāmiʿ al-Kabīr (or Jamʿ al-Jawāmiʿ) stand out. However, certain aspects of the treatise seem to have been written in harmony with the content of similar works in the Ottoman tradition. For instance, the collection of narrations that predominantly contain the concept of "sultan" (authority) is given special importance, and this preference should be considered as a sensitivity arising from belonging to the tradition in question. It is the result of a similar sensitivity that the famous narration stating that the caliph would be from Quraysh seems to be ignored in the treatise. It is also meaningful that the last part of the treatise is devoted to some narrations in which Turks are praised in the language of the Messenger. In light of all this, it is possible to say that the main motivation behind the compilation of the treatise was to provide support for the Ottoman legitimization efforts.

Keywords: Hadith, Muḥammad al-Ṭrabzūnī al-Madanī, Sulṭān, Caliphate (Khilāfah), Ottoman scholars.

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Ucâletu'z-zâd İsimli Şerhinde Bir Belâgat Terimi Olarak Binâ ve Bakara Suresindeki Örnekleri

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Ekici, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgatı, ibrahim.ekici@erdogan.edu.tr

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Ucâletu'z-zâd adlı eseri, Bûsîrî'nin, Kâ'b b. Zuheyr'in Hz. Peygamber'e (sav) bir özür ve övgü mesabesinde yazmış olduğu ve Bânet Süâd adıyla meşhur olmuş kasîdesine yazmış olduğu nazîrenin şerhidir. et-Trabzonî, Bûsîrî'nin Zuhru'l-me'âd adını verdiği bu nazîrenin şerhini farklı açılardan ele almaktadır. Müellif şerhinde belâgatla ilgili değerlendirmelerini fasıl başlığı altında yapmaktadır. Busîrî'nin nazîresinin 152. beyti ile ilgili şerhinde et-Trabzonî binâ adında bir beyân sanatından söz etmektedir. et-Trabzonî'nin ilgili eseri üzerine yapılan bir doktora çalışmasında bu sanat ile ilgili düşülen notta klasik belâgat kaynaklarında beyân kapsamında binâ adında bir kavramın bulunmadığı ifade edilmektedir. Bu bakımdan et-Trabzonî'nin böyle bir edebî sanata ilk defa işaret ettiği îma edilmektedir. Müellif bu sanatı şu şekilde tarif etmektedir: Mütekellimin bir kelimeyi sözün başında [sadr] zikredip daha sonra sözün devamında onu aynen, ki bu daha çok rastlanan bir durumdur veya nâzımın da beyitte yer verdiği gibi zamiri ile tekrar edilmesidir ki bu az rastlanan bir durumdur. Sanata binâ adının verilmesinin sebebi de bu olsa gerektir. Zira bu şekilde inşâ edilen üslup ile özellikle uzun ifadelerde muhatabın zihninin aktarılmak istenen sözün veya karşı tarafa verilmek istenen mesajın üzerinde canlı tutulduğu ve ifadeye güçlü bir özellik kazandırıldığı düşünülebilir. et-Trabzonî'nin yapmış olduğu bu tanım ve tanımda kullanmış olduğu özellikle "sadr" kelimesi bu sanatın başka bir bağlamda değerlendirilebileceği düşüncesini uyandırmaktadır. Ancak yine de müellifinin adı geçen eseri üzerine yapılan tahkîk çalışmasında genelde belâgat eserlerinde adı geçmediği söylenen bu sanata et-Trabzonî'nin işaret etmesi üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Bu açıdan biz bu tebliğde öncelikle, diğer belagat kitaplarını tetkik etmek suretiyle gerçekten böyle bir sanattan bahsedilip bahsedilmediğini, ediliyorsa da bunun için hangi ismin kullanıldığını tespit etmeye çalışacağız. Bunun yanında bu sanatın Arap dilinin temel istişhâd kaynağı olması açısından Kur'ân-ı Kerim'de izinin sürülmesi de ayrıca önem arz etmektedir. Bu maksatla da Bakara Sûresini binâ sanatı bakımından inceleyip bu sanata örneklik teşkil eden, varsa, ayetlerin tahlîlini amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Beyân, Binâ, et-Trabzonî el-Medenî, Ucâletu'z-Zâd.

Bina as a Rhetoric Term in Muhammad al-Trabzonî al-Madanî's Commentary Named Ucâletu'z-Zâd and ıts Examples in Surah Bakara

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Ekici , Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgatı, ibrahim.ekici@erdogan.edu.tr

al-Trabzonî al-Madanî's work called Ucâletu'z-Zâd, is the Bûsîrî's commentary of the nazîra he wrote to the ode known as Bânet Su'âd which Ka'b b. Zuhayr wrote as an apology and praise to the Prophet Hz. Muhammed. al-Trabzonî discusses the commentary of this nazîre which Bûsîrî calls Zuhru'l-me'âd, from different perspective. In his commentary the author makes his evaluations about rhetoric under the title of fasıl. In his commentary on the 152nd couplet of Bûsîrî's nazîre al-Trabzonî mentions an art of expression called binâ. In a doctoral study on the relevant work of al-Trabzonî it is stated in the note made about this art that there is no concept called binâ within the scope of declaration in classical rhetoric sources. In this respect it is implied that al-Trabzonî pointed out such a literary art for the first time. The author describes this art as follows: The speekers mentions a Word at the beginning (sadr) of the sentence an then repeats it verbatim in the rest of the sentence which is a more common situation or repeats the verse with the pronoun as it is included in the couplet which is a rare situation. This must be the raeson why art is colled binâ. Because, it can be thought that with the style constructed in this way especially in long expressions the mind of the adressee is kept alive on the word to be conveyed or the message to be given to the other party and the expression is given a strong feature. This definition made by al-Trabzonî and especially the word "sadr" used in the definition evokes the idea that this art can be evaluated in another context. However, it is an important point that should be emphasizes that al-Trabzonî points out this art which is said to be generally not mentioned in rhetorical works in the research conducted on the aforementioned work of its author. In this respect in this paper we will first of all try to determine whether such an art is really mentioned by examining other rhetoric books and if so, what name is used for it. In addition it also important that this art is traced in the Holy Quoran as it is the main source of istishhâd of the Arabic language. Fort this purpose we aim to examine Surah Baqara in term of the art of binâ and analyze the verses, if any that constitude an example of this art.

Keywords: Arabic Language and Literature, Beyân, Binâ, al-Trabzonî al-Madanî, Ucâletu'z-Zâd.

Kendisine Vakfedilen Eserler Üzerinden Bir Alimin Sosyal Çevresini Tespit Etmek: Muhammed b. Mahmûd et-Trabzonî el-Medenî Örneği

Prof. Dr. Mehmet Kalaycı, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, mkalayci@divinity.ankara.edu.tr

Kitap vakfının asaleten mi yoksa cami, medrese veya kütüphane gibi belirli bir mekana tabi kılınarak mı gerçekleştirileceği yönünde fıkıh alimleri arasında farklılaşan görüşler söz konusudur. Osmanlı'da her ikisinin de fiili olarak cari olduğu görülür. Ancak -özellikle de- 18. yüzyıl ve sonrasında hiçbir mekan bilgisi zikredilmeksizin, belirli bir şahıs aracılığıyla kitaplara asaleten vakıf statüsü kazandırma şeklindeki yeni bir vakıf uygulamasının yaygınlaşmaya başladığı görülür. Bunun için seçilen şahıslar, ilim ehli ve kitaplarla haşir neşir olan kimselerdir, hayatta oldukları sürece bu kitapların sorumluluğu onlardadır. Bu sorumluluk, kitapların okunması ve okutulması, bu sayede sevap kapısının açık tutulması yönünde ilave bir talep ve temenni içerir. Muhammed b. Mahmûd et-Trabzonî el-Medenî aracılığıyla vakıf statüsü kazandırılmış olan ve onun vefatı sonrasında da Süleymaniye Kütüphanesi'ne intikal eden eserler bunun dikkat çeken bir örneğini oluşturur. Bu tebliğ vesilesiyle yaptığımız araştırmada Süleymaniye Koleksiyonu'nda yer alan 100'e yakın demirbaşın Muhammed el-Medenî aracılığıyla vakfedildiği tespit edilmiştir. Bunlara dair incelemelerimiz neticesinde ortaya çıkan bulguları şu şekilde sıralamak mümkündür: 1-) Vakfa aracılık etmesi, kayıtlarda kitaptan sorumlu mütevelli veya nazır olarak nitelenmesi, vefatı sonrasında da kitaplarının Süleymaniye Kütüphanesi'ne intikal etmesi gibi hususlar, ilk tahlilde Muhammed el-Medenî'nin burada hafız-ı kütüp olarak görev yapmış ve söz konusu eserleri bu görevi kapsamında ilgili kütüphaneye kazandırmış olabileceği izlenimi uyandırmaktadır. Ne var ki vakıf kayıtları dikkatle incelendiğinde bunun çok da doğru olmadığı görülür. Zira onun kendi hattı ile kaleme aldığı vakıf kayıtları, ilgili dönemde hafız-ı kütüp olarak görev yapanların not ettikleri vakıf kayıtlarından önemli ölçüde farklılaşır. 2-) Vakıf kayıtlarının metinleri önemli ölçüde aynıdır. Buna göre ismi zikredilen kişinin, kitabı Medenî'nin aracılığıyla vakfettiği ve hayatta olduğu sürece onun kitaptan sorumlu kıldığı, sonrasında ise onun gibi ilim ehlinden bir kimsenin sorumluluğunda olacağını belirttiği görülür. 3-) Vakıf kayıtlarında vakfeden olarak ismi zikredilen kişilerden kayda değer bir kısmının, Medenî'nin de mensup olduğu Trabzon ve çevresinden kişiler olması dikkat çekicidir. Bu durum, Medenî'nin kendisi aracılığıyla kitap vakfında bulunan kişilerle önceden tanışıyor olabileceğini güçlü bir şekilde düşündürmektedir. 4-) Vakfedilen kitaplardan birinde zahriyede vakıf kaydı olmasına rağmen, hatimedeki bir kayıtta Medenî'nin kitabı İstanbul'da iken satın aldığını belirtmesi dikkat çekicidir. Bu durum vakıf kaydında ismi geçen kişilerin kitabın bedelini Medenî'ye nakdi olarak vermiş, Medenî'nin de bu çerçevede kitapları kendisinin temin etmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bunun diğer kitaplar için de geçerli olup olmadığı belirsizdir, ancak ihtimal dahilindedir. 5-) Üzerinde vakıf kaydı bulunan kitapların önemli bir kısmının Medenî'nin düşünce dünyası ile kesişen, baştan sona elden geçirip mukabelesini ve tashihini yaptığı kitaplar olması dikkat çekicidir. Bunlar içerisinde de kendi eserlerinde çokça görüşlerine başvurduğu Ali el-Kârî'ye ait eserlerin öne çıkıyor olmasını önemsemek gerekir. Bu durum, bir önceki maddede zikredilen ihtimali, yani vakıf kaydının bulunduğu eserleri temin edenin Medenî olabileceğini, vakfedenlerin rolünün de yalnızca kitap için maddi destekte bulunmak olabileceğini desteklemektedir. Öyle ki Medenî'nin hayır yapmak isteyen kimselere kitap vakfı üzerinden alternatif bir ihtimal oluşturmuş olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, et-Trabzonî, Kitap Vakfı, Süleymaniye Kütüphanesi, Mütevelli.

Identifying a Scholar's Social Circle Through Works Dedicated to Him: The Case of Muḥammad b. Maḥmūd al-Ṭrabzonī al-Madanī

Prof. Dr. Mehmet Kalaycı, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, mkalayci@divinity.ankara.edu.tr

There is a divergence of opinion among Islamic jurists regarding whether the establishment of book endowments (waqf) should be carried out independently or in association with a specific location such as a mosque, madrasa, or library. It is evident that both approaches were practically applied in the Ottoman period. However, especially in the 18th century and beyond, a new type of book endowment emerged, wherein books were endowed independently of any particular location and were instead entrusted to an individual. These individuals were typically scholars or those deeply engaged with books, and they were responsible for the books as long as they were alive. This responsibility included ensuring that the books were read and studied, thus keeping the door to spiritual reward open. The works endowed through the intermediary of Muḥammad b. Maḥmūd al-Ṭrabzonī al-Madanī, which were transferred to the Süleymaniye Library after his death, offer a notable example of this practice. In the research conducted for this paper, it was determined that nearly 100 registered items in the Süleymaniye Collection were endowed through the mediation of Muḥammad al-Madanī. The findings from our examination of these items can be summarized as follows: 1-) The fact that al-Madanī acted as an intermediary for the endowment, is recorded as a trustee or overseer responsible for the books, and that his books were transferred to the Süleymaniye Library after his death, initially suggests that he may have served as a librarian (ḥāfiẓ al-kutub) and contributed these works to the library in that capacity. However, a careful review of the endowment records reveals that this is not entirely accurate. His endowment records, written in his own hand, differ significantly from those recorded by librarians of the period. 2-) The texts of these records are largely identical. Accordingly, it is seen that the named person endowed the book through al-Madanī as the intermediary, appointing him as responsible for the book during his lifetime, and stipulating that after his death, a scholar of similar standing would assume responsibility for the book. 3-) A significant portion of the individuals mentioned as the endowers in the records are from Trabzon and its surroundings, which is also the region al-Madanī was affiliated with. This strongly suggests that al-Madanī may have known the people who endowed books through him beforehand. 4-) In one of the endowed books, while there is an endowment record on the ẓahriya, it is noteworthy that a note on the colophon states that al-Madanī bought the book while in Istanbul. This raises the possibility that the individuals named in the endowment record may have given al-Madanī the funds for the book, and he may have acquired the books accordingly. Whether this was the case for other books is uncertain, but it remains a possibility. 5-) A significant number of the books bearing endowment records are works that align with al-Madanī's intellectual world, which he thoroughly reviewed, checked, and corrected. Among these, the works of ʿAlī al-Qārī, whose opinions al-Madanī frequently referenced in his own writings, stand out. This further supports the possibility mentioned in the previous point, that al-Madanī himself may have acquired the works bearing the endowment records, while the role of the endowers was limited to providing financial support for the books. It should not be overlooked that al-Madanī may have offered book endowments as an alternative charitable option for those wishing to do good.

Keywords: History of Religions, et-Trabzonî, Book Endowment, Süleymaniye Library, Trustee.

Esmâ-i Hüsnâ Literatürüne Bir Katkı: Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin el-Maksadü'l-Esnâ Fî Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ Risalesi

Doç. Dr. Osman Demirci, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı, osmandemirci@trabzon.edu.tr

Allah-âlem ilişkisinin keyfiyeti ve Allah'ı isimleri ve sıfatları aracılığıyla tanıma bağlamında esmâ-i hüsnâ konusu etrafında tarihi süreç içerisinde bir literatür vücuda gelmiştir. Teşbihe düşme endişesiyle Allah'a isim ve sıfat nispet etmeyi uygun görmeyen filozoflara karşın bu konu İslam düşünce gelenekleri içerisinde gerek kelamcılar gerekse mutasavvıflar tarafından Allah-âlem ilişkisini temellendirecekleri esas bir konu olarak telakki edilecektir. Dinin temel metinleri olan Kur'an ve hadislerde de bu konuya dair birçok ayet ve hadisin bulunması konunun önemini daha da artırmıştır. Kâinatı ilâhî isimlerin tecelligâhı olarak tasavvur eden mutasavvıfların ve bu isim ve sıfatları Allah hakkındaki bilgimizim yegâne kaynağı gören kelamcıların yanında esmâ-i hüsnâ sanatın da konusu haline gelmiş ve bu alanda da bir esma-i hüsna literatürü oluşmuştur.

Biz bu tebliğde Mahmud et-Trabzonî'nin esmâ-i hüsnâ konusunu ele alış biçimini, yorumlarını, kullandığı referansları ve nihayetinde konuyla ilgili literatüre yaptığı katkıyı ele almaya çalışacağız. Müellif öncelikle konuyu çok nadir kullanılan bir yöntemle alfabetik bir tasnif yöntemiyle ele almaktadır. Müellif, bazı isimler konusunda sadece kelime anlamıyla yetinirken bir kısım isimler üzerinde genişçe durmakta varsa ilgili isimli alakalı kelami tartışmalara kısaca atıflar yapmakta, tercihlerini belirtmekte, bazı isimlerle alakası olan kelamî tartışmalara ise hiç değinmemektedir. Esmâ-i hüsnâ listesindeki esmanın sayısı, değişik rivayetler arasındaki seçimleri ve çok tercih edilmeyen bir tasnif yöntemini kullanmasıyla da dikkat çeken müellifin bu eserinde de diğer risalelerinde olduğu gibi Kur'an ve hadisler başta olmak üzere Ali el-Kārî ve Münâvî'nin eserleri temel referans kaynağı olarak kullanılacaktır. Müellif eserde bir hadisçi tavrıyla meselelere bakmış, mümkün mertebe kelâmî tartışmalara girmemiş, konunun tasavvufî boyutuna değinmemiş ve belki hepsinden önemli olmak üzere esmâ-i hüsnâ ile ilgili ahlâkî meselelere girmemiş bu isimlerle insanın ahlakî gelişimi arasında paralellikler kuran geleneksel yorum yöntemine itibar etmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, el-Maksadü'l-esnâ fî şerh-i esmâi'l-hüsnâ, esmâ-i hüsnâ, Muhammed et-Trabzonî, Sıfat, İsim.

A Contribution to the Literature of Asma al Husna: Muhammad al-Trabzonî's treatise al-Maqsad al-asna fi sharh asma al-husna

Doç. Dr. Osman Demirci, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı, osmandemirci@trabzon.edu.tr

A literature has emerged throughout history around the subject of the asma al-husna in order to understand the nature of the relationship between Allah and the universe and to know Allah through His names and attributes. If we leave aside the attitudes of Islamic philosophers who do not find it appropriate to attribute names and attributes to Allah due to the fear of falling into imitation, the issue of the asma al-husna will be considered as a ground on which both theologians and the mystics will base the relationship between Allah and the universe, knowledge of Allah and the moral structure of man. The fact that there are many verses and hadiths on this subject in the Quran and the hadiths, which are the fundamental texts of religion, has increased the importance of addressing the subject. Sufis who conceived the universe as the manifestation of divine names, theologians who saw these names and attributes as the sole source of our knowledge about Allah, as well as the asma al-husna, became the subject of art and a literature of asma al-husna emerged in this field. In this study, we will try to examine Muhammad et-Trabzoni's approach to the subject of asma al-husna, his interpretations, the references he used and finally his contribution to the literature on the subject. First of all, the author, who handled the subject with an alphabetical classification method, was content with only the literal meaning of some names, while he focused on some names in detail, made brief references to theological discussions if any, was content with stating his preferences and almost never entered into theological discussions. The author, who draws attention with the number of names in the list of asma al-husna, his choices among different narrations and his use of a classification method that is not very preferred, approaches the subject with more of a hadith scholar's sensitivity and focuses on narrations. In this work of the author, as in his other treatises, the Quran and hadiths, as well as Alī al-Qārī and Munawī, are used as the main reference sources.

Keywords: Kalām, al-Maqsad al-asna fi sharh asma al-husna, asma al husna, Muhammad al-Trabzonî, Adjective, Noun.

Yazma Eserlere Düştüğü Notlar Çerçevesinde Muhammed Trabzonî 'nin Musahhih ve Okur Yönü

Araştırma Görevlisi Emine Esranur Koç, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Bilim Tarihi, eminekoc@fsm.edu.tr
Fatma Esmanur Koç, FSM Doktora Öğrencisi, kocfatmaesmanur@gmail.com

18. yüzyılda yaşamış çok yönlü bir alim olan Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin (ö. 1200/1786) Süleymaniye Medresesi'nde müderris ve hâfız-ı kütüblük yaptığı ve vefatından önce kitaplarını Süleymaniye Camii kütüphanesine vakfettiği bilinmektedir. İstinsah veya mukabelesini yaptığı bilinen pek çok kitap yine Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bu çalışmada hayatı, eserleri, ilmi birikimi gibi konularda çok sayıda araştırma yapılmış olan Trabzonî'nin okur yönünün yazma eserlere düştüğü kayıtlar üzerinden incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla bu çalışma Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi başta olmak üzere çeşitli kütüphane koleksiyonlarında bulunan yazma eserlerin Trabzonî ile ilişkili olduğu tespit edilebilenleriyle sınırlandırılmıştır. Yazma eser katalogları ve yazma eserlerdeki kayıt ve derkenar notlarındaki bilgilerden faydalanılarak Trabzonî'yle ilişkili olan eserler çalışmanın örneklemini oluşturacak şekilde tespit edildikten sonra bu eserlerdeki kayıtlar ve derkenar notları okunup çalışmanın amacına uygun olanlar tasnif edilip değerlendirilerek yorumlanmıştır. Kayıtlar sayesinde Trabzonî'nin eser mukabelesine verdiği önem ve mukabelede kullanacağı sahih nüshayı bulmak için yıllar geçse de sürdürdüğü ilmi takip serüveni ortaya çıkarılabilmiştir. Elindeki nüshaya yaptığı müdahaleler bağlamında müellif metnine bağlılığı ve müstensih metninin orijinalini koruma hassasiyeti gösterilmiştir. Müstensih hatalarının, müellif metnine müdahalelerin, başka kaynaklardan derlenen bilgilerin ve Trabzonî'nin bir alim olarak kendi görüşlerinin sergilendiği derkenarların incelenmesiyle musahhih, okur ve muhaşşi yönüne yakından bakılması sağlanmıştır. Bu çalışma, kitaplarına düştüğü notların okunmasıyla bir alimin okur olarak kitapla olan ilişkisinin tespit edilmesi, yaptığı tashih ve mukabele gibi faaliyetlerine dair bilgilerin derlenmesiyle alimlerin ilmi biyografisine sunulabilecek katkıların ve yazma eserlerdeki kayıtların önemini vurgulamaktadır. Trabzonî'nin farklı nüshalarda çeşitli versiyonları bulunan bazı eserlerin mukabelesini yaparken bu farklılıkları bir nüsha üzerinde toplaması onun müdakkik bir okur olduğunu ve tenkitli neşir çabasını göstermektedir. Onun müellif nüshasının orijinalliğini koruma gayretinin yanında metni mukabele ederken müellif nüshasındaki hatalara işaret edip bunları kenar notlarında belirtmesi ilmi titizliğinin yansımasıdır. Ayrıca 18. yüzyıl Osmanlı alimi olan Trabzonî özelinde bir alimin tashih, mukabele ve kıraat faaliyetlerine dair yazma eserlere düştüğü notlar yardımıyla derlenen bilgiler 18. yüzyıl çok yönlü aliminin nasıl bir okur olduğuna dair bir izlenim sunulmasına da imkân tanımıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilim Tarihi, Trabzonî, Yazma Eserler, Mukabele, Derkenar notları.

The Corrective and Reading Practices of Muḥammad Trabzonî Through His Marginal Notes in Manuscripts

Araştırma Görevlisi Emine Esranur Koç, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Bilim Tarihi, eminekoc@fsm.edu.tr
Fatma Esmanur Koç, FSM Doktora Öğrencisi, kocfatmaesmanur@gmail.com

Muḥammad al-Trabzonî al-Madanî (d. 1200/1786), a polymath who lived in the 18th century, is known to have served as a mudarris and a librarian (ḥâfiẓ-i kutûb) at the Suleymaniye Madrasa and to have endowed his books to the Suleymaniye Mosque Library before his death. Many of the books he is known to have copied or collated are also housed in the Suleymaniye Library. This study aims to examine Trabzonî's role as a reader through the records he left in manuscripts, an aspect that has received less scholarly attention compared to his life, works, and scholarly contributions. To this end, the study is limited to works identified as related to Trabzonî, primarily within the Suleymaniye Manuscript Library and various other library collections. After identifying the works read by Trabzonî, based on manuscript catalogs and marginalia, the relevant records (quyûd) and notes were analyzed, classified, and interpreted according to the study's objectives. Through these records, it has been possible to reveal Trabzonî's dedication to the process of collation and his continuous scholarly pursuit to find an authentic copy for comparison, even if it took years. His interventions in the copies he possessed demonstrate his adherence to the original author's text and his sensitivity to preserving the originality of the scribal text. By examining the marginalia that display copyist errors, interventions in the author's text, information gathered from other sources, and Trabzonî's own scholarly opinions, this study provides a closer look at his role as a corrector (musaḥḥih), reader, and annotator (muḥashî). The study emphasizes the importance of manuscript notes in contributing to a scholar's biography. By identifying the relationship between a scholar and the books he read through the notes he left, and by compiling information about his activities such as correction (taṣḥîḥ) and collator (muqâbala), it provides deeper insights. Trabzonî's collecting these differences on one copy while comparing some of the works that have various versions in different copies shows that he is an enquiring reader and his endeavour for critical edition. In addition to his endeavour to preserve the originality of the author's copy, his pointing out the errors in the author's copy and indicating them in the margin notes while comparing the text is a reflection of his scholarly meticulousness. Moreover, the information gathered from his notes on correction, verification, and reading activities offers insight into the nature of this 18th-century Ottoman scholar as a reader.

Keywords: History of Science, Trabzonî, Manuscript, Muqâbala, Marginal Notes.

Vehhâbîlik Reddiyeleri Bağlamında Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Görüşleri

Dr. Öğrt. Üyesi Ebru Koçak, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, ekocak@mehmetakif.edu.tr

XVIII. ve XIX. asırlar Osmanlı toplumu için pek çok fikrî ve siyasî buhranın yaşandığı çalkantılı bir dönemdir. Hiç kuşkusuz bunların en önemlilerinden biri Vehhâbî hareketin ortaya çıkmasıdır. Vehhâbîlik ortaya çıktığı andan günümüze kadar İslam dünyasında önemli yankılar uyandırmış bir harekettir. Tevhidi bütün yönleriyle hâkim kılma söylemi ile yola çıkan bir topluluğun Müslümanlar için kutsal kabul edilen değerleri ve mekanları hedef alması İslam ulemasının tepkisini beraberinde getirmiştir. Kolektif bir bilincin ürünü olan bu tepkiler sonucunda Vehhâbîlik Reddiyeleri olarak ifade edebileceğimiz hatırı sayılır bir literatür ortaya çıkmıştır. Vehhâbîlik Reddiyeleri Muhammed b. Abdülvehhâb'ın görüşlerini ortaya koyduğu ilk andan günümüze dek yazılmaya devam etmiştir. Mezhep aidiyetlerinden bağımsız olarak Vehhâbî görüşleri eleştiren/reddeden pek çok âlim tarafından kimisi küçük bir risale, kimisi de hacimli bir eser hüviyetinde pek çok reddiye kaleme alınmıştır. Reddiye yazan âlimlerin öncelikli hedefleri dinî ve kültürel değerlerin korunması ile halkın bilinçlendirilmesi olmuştur. Hanefî-muhaddis kimliği ile bilinen Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin (ö. 1200-1786) Sârimü'l-Vâridât fî'r-Reddi alâ Ehli Hevâ adlı risalesi de Muhammed b. Abdülvehhâb'ın görüşlerine karşı Hanefî bir âlim tarafından erken dönemde yazılmış reddiyelerden bir tanesidir. Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin eseri dönemin toplumsal hafızasına ışık tutması ve gerek halkın gerekse ulemanın zihinlerini meşgul eden tartışma konularını ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Zira bu konular Muhammed et-Trabzonî'nin yaşadığı yüzyılın bir öncesinde ve bir sonrasında İslam dünyasında tartışılagelip toplumsal kutuplaşmanın ana ekseninde yer almıştır. Öyle ki söz konusu edilen konular XVI ve XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunda Kadızadelî-Sivasî çekişmesinin parçası XVIII ve XIX. yüzyıllarda ise Vehhâbîler ile Ehl-i Sünnet uleması arasındaki tartışmaların içeriğini oluşturmuştur. Bu itibarla makalede Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin reddiyesinin metinsel analizi yapılarak, Vehhâbîlik Reddiyeleri arasındaki konumu ve önemi irdelenmiştir. Reddiye mecmuasının içerisinde yer alan konuyla ilgili diğer risalelerin de analizi yapılmış, makale söz konusu çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Bununla beraber makalede metinler ve şahıslar üzerinde derinleşme yöntemi kullanılarak Muhammed et-Trabzonî'nin Vehhâbilik ile ilgili yaklaşımlarına ve reddiye verdiği konulara ulaşılmıştır. Diğer yandan söz konusu reddiye mecmuasının Kadızâdeli ulemaya hitaben yazılmadığının, Vehhâbîliği doğrudan hedef aldığının tespit edilmesi ise makalenin diğer kazanımı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslâm Mezhepleri Tarihi, Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, Vehhâbîlik, Tekfir, Reddiye.

The Views of Muhammad al-Trabzonī al-Madanī in the Context of the Refutations of Wahhabism

Dr. Öğrt. Üyesi Ebru Koçak, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, ekocak@mehmetakif.edu.tr

The eighteenth and nineteenth centuries were a turbulent period for Ottoman society, with many intellectual and political crises. One of the most important of these was undoubtedly the emergence of the Wahhabi movement. Wahhabism is a movement that has caused significant repercussions in the Islamic world from the moment it emerged until today. The fact that a community that set out with the discourse of making Tawheed dominant in all its aspects targeted the values and places considered sacred for Muslims brought about the reaction of Islamic scholars. As a result of these reactions, which were the product of a collective consciousness, a considerable literature, which we can refer to as the The Refutations of Wahhabism, emerged. The Refutations of Wahhabism have continued to be written from the first moment when Muhammad b. 'Abd al-Wahhab revealed his views to the present day. Regardless of their sectarian affiliation, many scholars who criticized/rejected the Wahhabi views wrote many refutations, some of them in the form of a small treatise and others in the form of a voluminous work. The main aims of the scholars who wrote refutations were to protect religious and cultural values and to raise public awareness. The treatise entitled Sārim al-Wāridāt fī al-Raddi alā Ahl Hawā by Muhammad al-Trabzonī al-Madanī (d. 1200-1786), who is known for his Hanafī-muhaddith identity, is one of the early refutations written by a Hanafī scholar against the views of Muhammad b. 'Abd al-Wahhab. The work of Muhammad al-Trabzonī al-Madanī is important because it sheds light on the social memory of the period and reveals the issues that occupied the minds of both the public and the ulema. For these issues were debated in the Islamic world before and after the century in which Muhammad al-Trabzonī lived, and they took place on the main axis of social polarisation. So much so that these issues were part of the Qadizadelī-Sivasī controversy in Ottoman society in the XVIth and XVIIth centuries, and the content of the debates between the Wahhabis and the Ahl al-Sunna scholars in the XVIIIth and XIXth centuries. In this respect, the article analyzes the textual analysis of Muhammad al-Trabzonī 's refutation and examines its position and importance among the refutations of Wahhabism. Other related treatises in the refutation collection were also analyzed and the article was limited to these works. In addition, the article uses the method of deepening on texts and individuals to reach Muhammad al-Trabzonī's approaches to Wahhabism and the issues he rejected. On the other hand, another achievement of the article is the determination that this collection of refutations was not addressed to the Qadizādī ulama, but directly targeted Wahhabism.

Keywords: History of Islamic Sects, Muhammad al-Trabzonī al-Madanī, Wahhabism, Takfir, Refutation.

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Tafdil Konusuna İlişkin Mülahazaları -Temyîzü'l-Fâdıl Ani'l-Mefdûl Adlı Eseri Örnekliğinde-

Dr. Öğr. Üyesi Züleyha Birinci, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, zbirinci@trabzon.edu.tr

Tafdîl konusu kelâm ilminin tartışmalı meselelerinden biridir. Çeşitli varlıklar arasında üstünlük bakımından tercihte bulunmak anlamına gelen tafdîl meselesine, İslâm âlimleri farklı şekillerde yaklaşmıştır. Çoğunluk, tafdîl meselesinde görüş beyan ederken bazı âlimler bu hususta tevakkuf etmiş ve derecelendirmeyi Allah'ın ilmine havale etmiştir. Bu çerçevede melekler ile insanlar arasındaki tafdîl, öncelikli tartışma konularından birini teşkil etmiştir. Benzer şekilde peygamberler, ashab ve diğer insanlar arasındaki tafdîl de ihtilâf konusu olmuştur. Özellikle sahâbenin birbirine üstünlüğü konusundaki farklı tercihler, imamet tartışmalarının temel sebeplerinden birini teşkil etmiş ve bu ihtilâfların olumsuz etkisi günümüze dek varlığını sürdürmüştür.

Bu çalışmada tafdîl konusuna ilişkin olarak Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin (ö. 1200/1786) görüşleri ele alınmıştır. Yazarın tafdîl konusuna dair mülahazaları Temyîzü'l-fâdıl ani'l-mefdûl isimli eseri örnekliğinde incelenmiştir. Zira yazar konuyu müstakil olarak bu eserinde beyan etmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi metodu kullanılmıştır. Mezkûr eserinden hareketle yazarın konuyla ilgili görüşleri tespit edilmeye çalışılmış ve tespit edilen görüşlere dair değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın amacı Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin kelâmî fikirlerinin ve kelâmcı yönünün anlaşılmasına katkı sağlamaktır.

Tespitlerimize göre yazar tafdîl konusunu peygamberler, melekler, ashab, tabiîn, kadınlar ve sahâbe evladı arasında olmak üzere altı kısımda ele almıştır. Bu meselede o, Mu'tezile, Şîa ve Hâriciyye gibi fırkaların fikirlerine katılmamış ve Sünnî düşünceyi benimsemiştir. Üslûp olarak alıntılara çok fazla yer vermiştir. Hatta eserin bütünüyle alıntılardan oluştuğunu söyleyebilmek mümkündür. Yazar başka kaynaklara da müracaat etmekle birlikte özellikle Ali el-Karî'nin eserlerinden çok sayıda nakil yapmıştır. Bu doğrultuda bu eserini, Ali el-Kari'nin el-Fıkhü'l-ekber'e yazdığı şerhi esas alarak kaleme aldığı söylenebilir. Yazar temelde Ali el-Karî'nin düşüncelerine bağlı kalmıştır, fakat nispeten kendine özgü tercihlere sahip olduğu da ifade edilebilir. O, bu risâlesinde genel olarak cem' metodunu uygulamış fakat tahkik yöntemini izlememiştir. Fıkhî açıdan Hanefî mezhebine mensup olan yazarın itikadî açıdan Ehl-i sünnetin Mâtürîdiyye çizgisi üzere olduğu söylenebilir. Nitekim Hanefî mezhebine mensup Müslüman Türkler'den biri olması, Ali el-Karî'nin düşüncelerine olan bağlılığı ve dinî delillerin güvenilirliği konusundaki yaklaşımı buna işaret etmektedir. Neticede 18. asırda yaşamış bir Osmanlı âlimi olan Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, bu eserinde, kelâmî açıdan dönemin genel özelliklerini yansıtan bir profil çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Tafdîl, Ehl-i Sünnet, Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, Temyîzü'l-fâdıl ani'l-mefdûl.

Muhammad al-Trabzoni al-Madani's Considerations on the Subject of Tafdil -Example of His Work Named Tamyiz al-Fadil an al-Mafdul-

Dr. Öğr. Üyesi Züleyha Birinci, Trabzon Üniversitesi , İlahiyat Fakültesi, zbirinci@trabzon.edu.tr

The issue of tafdil is one of the controversial issues in theology. Islamic scholars approached the issue of tafdil, which means making a preference between various beings in terms of superiority, in different ways. While the majority expressed an opinion on the issue of tafdil, some scholars hesitated on this issue and referred the grading to God's knowledge. In this context, the tafdil between angels and humans constituted one of the primary topics of debate. Similarly, tafdil between prophets, ashab, and other human beings was also a matter of dispute. In particular, the different preferences regarding the superiority of the sahaba over each other constituted one of the main reasons for the discussions on imamate, and the negative impact of these disputes has persisted until the present day.

In this study, Muhammad al-Tabzoni al-Madani's (d. 1200/1786) views on the subject of tafdil are discussed. The author's views on the subject of tafdil were analyzed with the example of his work Tamyiz al-fadil an al-mafdul. Because the author declared the subject in this work independently. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. Based on the aforementioned work, the author's views on the subject were tried to be determined and evaluations were made about the determined views. The aim of the study is to contribute to the understanding of Muhammad al-Trabzoni al-Madani's theological ideas and his theologian aspect.

According to our findings, the author dealt with the issue of tafdil in six parts: among the prophets, angels, ashab, tabi'in, women, and the children of the sahaba. On this issue, he disagreed with the opinions of the sects such as Mu'tazila, Shi'a and Kharijis and adopted the Sunni thought. In terms of style, he used quotations a lot. In fact, it is possible to say that the work consists entirely of quotations. Although the author also referred to other sources, he made many quotations especially from the works of 'Ali al-Qari. Accordingly, it can be said that he wrote this work based on 'Ali al-Qari's commentary on al-Fiqh al-akbar. The author basically adhered to 'Ali al-Qari's ideas, but it can also be said that he had relatively unique preferences. In this treatise, he generally applied the method of collection but did not follow the method of analysis. It can be said that the author, who belongs to the Hanafi madhhab in terms of jurisprudence, follows the Maturidiyya line of the Ahl al-Sunna in terms of faith. As a matter of fact, the fact that he was one of the Muslim Turks who belonged to the Hanafi madhhab, his devotion to the ideas of 'Ali al-Qari, and his approach to the reliability of religious evidence point to this. In conclusion, Muhammad al-Trabzoni al-Madani, an Ottoman scholar who lived in the 18th century, draws a theological profile in this work that reflects the general characteristics of the period.

Keywords: Kalam, Tafdil, Ahl al-Sunna, Muhammad al-Trabzoni al-Madani, Tamyiz al-fadil an al-mafdul.

Bir Literatür İncelemesi: Muhammed et-Trabzonî ve Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Doktora Öğrencisi Fatma Soylu, Milli Eğitim Bakanlığı, Selamet_melisa@hotmail.com

18. yüzyıl Osmanlı âlimi olan Muhammed b. Mahmûd et-Trabzonî el-Medenî (ö.1200/1786) Trabzon da doğmuştur. Çeşitli ilim dallarında öğrenim görmüş ve pek çok eser yazmıştır. Farklı alanlarda eserler telif etmesi onun çok yönlü bir âlim olduğunu görünür kılmaktadır. Âlimlerin eserleri çeşitli konulardaki düşüncelerinin tespit edilmesi ve ortaya koyulması için önem arz etmektedir. Bu eserlerdeki fikirler aynı zamanda âlimin yaşadığı dönemin düşünce dünyasını da gösterir niteliktedir. Trabzonî ve eserleri farklı çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmaların bazılarında Arap dili ve belagatı, tasavvuf, fıkıh, siyer, hadis, kur'an ilimleri-tefsir ve kelamla ilgili eserleri tanıtılmıştır. Bazılarında ise Arap dili ve belagatı, fıkıh, hadis ve kur'an ilimleriyle ilgili eserlerinin bir kısmı tahkik edilmiştir.

Pek çok çalışmada Karadenizli bir Osmanlı âliminin 84, 86 bazılarına göre 100 yıllık ömre sığan yaşam hikâyesi anlatılmaktadır. Eserleri üzerine yapılan çalışmalar incelenirken asırlar sonra insana kendi yaşamını sorgulatacak nitelikte bir hayat sürdüğüne tanık olunmaktadır. Aslında bu durum âlimlerin sonraki nesilleri nasıl etkilediğinin cevabıdır. Yapılan çalışmalarda asırlar öncesinde tartışılan meselelerin zaman zaman gerek Osmanlı döneminde gerekse başka dönemlerde tartışıldığı görünmektedir. Bu bağlamda Muhammed et-Trabzonî kendinden önceki dönemde de var olan dinî ve sosyal problemlerin kendi çağında da devam etmesi neticesinde bu konularla âlim niteliğiyle kaynaklardan referans vererek ilgilenmiş kayıtsız kalmamıştır.

Bu çalışmada Muhammed et-Trabzonî ve eserleri üzerine yapılan araştırmalar incelenmiştir. Muhammed et-Trabzonî ve eserleri üzerine yapılan tahkik, tahlil, neşr, tercüme ve çalışmalar ortaya koyulmuş, hangi eserleri üzerine tahkik, tahlil ve müstakil çalışmalar yapılabilir tespit edilmiştir. Bu tespitlere göre sayısal olarak ifade edilirse farklı alanlarda 32 eserinin tahkik edilebilir, 35 eserinin de müstakil derinlemesine çalışılabilir olduğu görülmüştür. En fazla tahkike konu olan eserleri Arap Dili ve Belağatı alanındadır. Nitekim İslami ilimler arasında kelam ve fıkıh alanındaki eserlerinin tahkikine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca tebliğ metninde hangi eserlerinin tanıtıldığına, tahkik edilebilir ve çalışılabilir olduğuna alanlarına göre ayrı ayrı yer verilmiştir. Dolayısıyla İslami ilimlerle ilgili eserler metin içinde alanlarına göre sınıflandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Osmanlı, 18. Yüzyıl, Muhammed et-Trabzonî , Literatür.

A Literatüre Review: Studies On Muhammed et-Trabzonî and His Works

Doktora Öğrencisi Fatma Soylu, Milli Eğitim Bakanlığı, Selamet_melisa@hotmail.com

Muhammad Mahmûd al-Trabzonî al-Madanî (d.1200/1786), an 18th century Ottoman scholar, was born in Trabzon. He studied in various branches of science and wrote many works. His compilation of wroks in different fields makes it obvious that he is a versatile scholar. The works of scholars are important for determining and revealing their thoughts on various subjects. The ideas in these works also show the world of thought of the period in which the scholar lived. Trabzoni and his works have been the subject of different studies. In some of these studies, his works on Arabic language and rhetoric, sufism, fiqh, sirah, hadith, quran sciences-tafsir and kalam are introduced. In some of them, some his works on the Arabic language and rhetoric, fiqh, hadith and Quran sciences have been examined.

In many studies, the life story of an Ottoman scholar from the Black Sea region, which spanned 84,86 and according to some 100 years, is told. When examining the studies on his works, we witness that he lived a life that would make people question their own lives centuries later. In fact, this is the answer to how scholars influence subsequent generations. Studies show that issues discussed centuries ago were discussed from time to time, both during the Ottoman period and in other periods. In this context, Muhammad al-Trabzoni, as a result of the religious and social problems that existed in the period before him, continued in his own age, he dealt with these issues by giving references from sources as a scholar and did not remain indifferent.

In this study, studies on Muhammad al-Trabzoni and his works were examined. Research, analysis, publication, translation and studies on Muhammad al-Trabzoni and his works have been presented, and it has been determined which works can be researched, analyzed and independent studies on them. According to these findings, if expressed numerically, 32 of his works in different fields can be investigated and 35 of his works can be studied in depth independently. His most researched works are in the field of Arabic language and rhetoric. As a matter of fact, there is a need to examine his Works in the field of theology and fiqh among Islamic sciences. In addition, in the text of the natification, the works that are introduced, verifiable and studyable are included separately according to their fields. Therefore, works related to Islamic sciences are classified according to their fields within the text.

Keywords: History, Ottoman, 18th century, Muhammed et-Trabzonî, literature.

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Fıkhî Sorulara Cevap Üretme Faaliyeti

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇİL, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı, mustafacil@trabzon.edu.tr

Şer'î ilimler sahasında araştırma yapanların yakın zamanda fark ve iltifat ettiği konu başlıklarından biri de 'Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'dir. Belli eserlerinin tahkik ve incelemesine yoğunlaşmış bu araştırmalar onun hayatına dair malumatı da zenginleştirmiş ve daha vasıflı hâle getirmiştir. Bununla birlikte Trabzonî'nin ilmî düşüncesi bütün veya ilgilendiği ilim dalları özelinde yeterince işlenmiş değildir. Onun fıkıh anlayışı hakkında konuşabilmek için de teliflerinin ve çeşitli şekillerde hizmet ettiği başka birçok eserin incelenmesine ihtiyaç vardır. Trabzonî'nin fıkıh telifleri fürû-i fıkıh alanına münhasır olup ağırlıklı olarak 'ilmihal' türü kapsamına dâhil edilebilecek konuları ele almaktadır. Birtakım zâbıtları muhtevi Risâletü'n-nezr 'kavâid' türüne yakın durur. Risâle fî savmi yevmi'ş-şek, Risâle fî iskāti's-salât ve Cevâbü'l-es'ileti'l-letî seelehû min ehli'l-Kars ise Trabzonî'ye bilfiil yöneltilmiş sorular ile bunların cevaplarını içermektedir. Dolayısıyla bir yönüyle 'fetva' türündedir. Ancak risâlelerdeki meselelerin tip ve amaç farklılığı cevapları da 'olur/olmaz' şeklindeki yaygın iftâ kalıbı dışına taşırmış; nispeten uzun ve delilli biçimde zikrine yol açmıştır. Üretip kullandığı malzeme müellifin iftâ yöntemini tespite katkı bakımından özel önemi haizdir. Bunlarda onun ilmî ve belki kişisel yönlerine dair başka veriler bulunması da dikkate alınmaya değer bir ihtimaldir. Bu çalışmada, bahsi geçen üç risâle, öncelikle biçimsel yönden etraflıca tanıtılmıştır. İçeriklerinin tahliliyle de müellifin fıkhî sorulara cevap üretim faaliyeti belirlenmek istenmiştir. İnceleme alanının dar oluşu nedeniyle başka araştırmaların takviye veya tashihine açık bulunmakla birlikte bu çalışmadaki tespitlerin ve bazısı ilmî anlamıyla zanna dayalı çıkarımlardan ibaret sonuçların Trabzonî'nin fetva âdâbını ve fıkıh usulü anlayışını kısmen de olsa yansıtacağı değerlendirilmektedir. Bu yolla onun fıkıh anlayışını belirleme amaçlı kapsamlı ilmî çalışmalara da mütevazı bir katkı sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, Risâle fî savmi yevmi'ş-şek, Risâle fî iskāti's-salât, Cevâbü'l-es'ileti'l-letî seelehû min ehli'l-Kars.

Muhammad al-Trabzonî al-Madanî's Activity of Producing Answers to Fiqh Questions

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Çil, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı, mustafacil@trabzon.edu.tr

'Muhammad al-Trabzonî al-Medenî' is one of the topics that researchers in the field of Islamic sciences have recently realised and turned towards. These researches, which have focused on the verification and analysis of certain works, have also increased the information about his life and made it more qualified. However, al-Trabzonî's scholarly thought has not been sufficiently researched in its entirety or in the branches of science in which he was interested. In order to talk about his understanding of fiqh, it is necessary to analyse his own books and many other books that he served in various ways. Trabzonî's fiqh books are limited to the application of fiqh and mainly deal with topics that can be included in the 'ilmihal' genre. Risâla al-nazr, which contains some rules, is close to the 'kavâid' genre. Risala fî savm yavm el-shakk, Risâla fî iskāt al-salât and Cavâb al-as'ilat al-latî saalahû min ahl al-Kars contain questions actually addressed to Trabzonî and their answers. Therefore, in a way, they are in the genre of 'fatwa'. However, the difference in the type and purpose of the issues in the treatises has taken the answers out of the common fatwa-making mould of 'would/would not' and led to a relatively long and evidenced discourse. The material he produced and used is of special importance in terms of contributing to the determination of the author's method of giving fatwa. It is also worth considering the possibility that they contain other data on his scholarly and even personal aspects. In this study, these three treatises are firstly introduced in detail in terms of form. By analysing their content, the author's activity of producing answers to fiqh questions was also determined. Although it is open to the support or correction of other studies due to the narrowness of the field of study, it is thought that the findings and conclusions in this study, some of which are based on scientific inferences, will partially reflect Trabzonî's method of fatwa and his understanding of the method of fiqh. In this way, a small contribution will be made to comprehensive scholarly studies aimed at determining his understanding of fiqh.

Keywords: Fiqh, Muhammed al-Trabzonî al-Madanî, Risâla fî savm yavm al-shakk, Risâla fî iskāt al-salât, Cavâb al-as'ila al-latî saalahû min ahl al-Kars.

Muhammed et-Trabzonî'nin (ö. 1200/1786) Risâle Fî Şeriâti Sıhhati'n-Nezr Adlı Risâlesi: İnceleme ve Tahkik

Doç. Dr. Şenol Saylan, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, ssaylan@trabzon.edu.tr

Fıkıh terimi olarak "dinen mükellef olmadığı halde, kişinin farz veya vacip türünden bir ibadeti yapacağına dair Allah'a söz vermesi" şeklinde tarif edilen nezir kelimesi Türkçede "adak" olarak ifade edilir. Adak ile ilgili konular bazı fıkıh kitaplarında nezir ve yemin bölümlerinde veya nezredilebilen namaz, oruç hac gibi her bir ibadet işlenirken bahis konusu yapılmıştır. Nadir de olsa nezir ahkâmı ile ilgili bazı konulara temas eden müstakil eserler de kaleme alınmıştır. Konuyla ilgili müstakil bir risale kaleme alan âlimlerden biri de Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'dir (ö. 1200/1786). 18. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden olan Muhammed et-Trabzonî, ilk eğitimini Trabzon'da tamamladıktan sonra tahsilini ilerletmek üzere İstanbul'a gitmiştir. Trabzonî, ilerleyen süreçte çeşitli tarihlerde İslam coğrafyasının Halep, Şam, Kudüs, Mısır, Mekke ve Medine gibi bölgelerine seyahatlerde bulunmuştur. Buralarda birçok eseri istinsah ve mukabele etmiş, çeşitli ilimlerde icazetler almıştır. 1753 yılında İstanbul'a döndükten sonra Süleymaniye Medresesi'nde hâfız-ı kütüb ve müderris olarak görev yapmıştır. Trabzonî, 1786 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. Kadîrî tarikatına mensup bir sufî olan Trabzonî, Fıkıh, hadis, tefsir gibi çeşitli ilim dallarında birçok eser kaleme almıştır. Telif ettiği eserlerin yanında birçok eseri istinsah etmiş, bazı eserleri de çeşitli nüshalardan hareketle tashih, tahkîk ve mukâbele etmiştir. Vefatından kısa bir süre önce kitaplarını Süleymaniye Camii'ndeki kütüphaneye vakfetmesi nedeniyle kitaplarının pek çoğu Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur. Telif ettiği eserlerden biri de Risâle fî şerâiti sıhhati'n-nezr adlı adak konulu risalesidir. Söz konusu risalede adak konusuyla ilgili şartları ele alan Trabzonî, Hanefi füru fıkıh literatüründe çeşitli konularda zikredilen bu şartları, genel ilkeler (davâbıt) olarak yedi başlık altında bir araya getirmeye çalışmıştır. Sadece ilk kaideye değinirken mezhepte yer alan konuyla ilgili farklı görüşlere yer veren Trabzonî diğer kaideleri kısaca zikretmekle yetinmiştir. Bu makalede Muhammed et-Trabzonî'nin adak konusuyla ilgili şartları ihtiva eden risâlesini inceledik ve risâlenin tahkikli metnine yer verdik.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Osmanlı, Adak, Muhammed et-Trabzonî, Risâle fî Şerâiti Sıhhati'n-Nezr.

Muhammad al-Ttrabzonı’s (D. 1200/1786) Treatıse Named Rısâla Fî Sharâ’ıt Sıhhat al-Nezr: Revıew and Crıtıque

Doç. Dr. Şenol Saylan, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, ssaylan@trabzon.edu.tr

In fiqh, the word nezr (votive offering), which is defined as "a person's promise to Allah to perform an obligatory or wajib act of worship even though he is not religiously obliged to do so", is expressed as "adak" in Turkish. Issues related to votive offerings are mentioned in the chapters on nezr and oaths in fiqh books, or in the chapters on acts of worship such as prayer, fasting and pilgrimage, which are the subject of votive offering. One of the scholars who wrote a separate treatise on the subject is Muhammad al-Trabzonī al-Madanī (d. 1200/1786). An 18th-century Ottoman scholar, Muhammad al-Trabzonî completed his primary education in Trabzon and then went to Istanbul to further his studies. After completing his education here, Trabzonî traveled to many parts of the Islamic geography such as Damascus, Egypt, Aleppo, Jerusalem, Mecca and Medina on various dates. In these places, he received icazets from many teachers in various sciences and copied many works. In 1753, after returning to Istanbul, he worked as a library director and professor at the Süleymaniye Madrasah. Trabzonî died in Istanbul in 1786 and was buried in Karacaahmet Cemetery. Shortly before his death, he endowed his books to the library in Suleymaniye Mosque, and many of his books are available in Süleymaniye Library. Trabzonî, a Sufi belonging to the Qadîrî order, wrote many works in various branches of science such as fiqh, hadith and tafsir. One of these works is Risāla fī sharā’it sihhat al-nezr, a treatise on the subject of votive offering. In this treatise, Trabzonī, who discusses the conditions related to the subject of votive offerings, has tried to bring together these conditions, which are mentioned in various sections of the Hanafi fiqh literature, under seven headings as general principles (davābīt). Trabzoni, while mentioning the first principle, includes the different views on the subject in the sect and only briefly mentions the other principles. In this article, we have analyzed Muhammad al-Trabzonī's treatise that contains the conditions related to the subject of votive offerings and included the edited text of the treatise.

Keywords: Islamic law, Ottoman, Votive offering, Muhammad al-Trabzonī, Risāla fī sharā’it sihhat al-nezr.

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Risâle Fî Tahkîki'l-İstincâ ve Tathîru'l-Eşyâ Adlı Risâlelerinin Işığında Temizlik Anlayışı ve Klasik Hanefî Taharet Anlayışıyla Mukayesesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Başaran Manav, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, manavahmet@hotmail.com

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, Trabzon'da doğmuş ve eğitimine burada başlamıştır. Daha sonra İstanbul, Halep, Şam, Kudüs, Mısır, Mekke ve Medine'yi dolaşarak eğitimini tamamlamıştır. Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, İstanbul'a döndükten sonra Süleymaniye Medrese'sinde müderrislik ve hâfız-ı kütüplük yapmış bir Osmanlı âlimidir. Trabzonî, bu görevlerinin yanı sıra başta fıkıh ilmi olmak üzere, İslamî ilimlerin birçok dalında eser vermiş, velûd bir yazardır. Muhammed et-Trabzonî'nin fıkıh alanına dair tespit edilebilen on tane eseri vardır.

Temizlik, İslam'ın ilk tebliğ anından itibaren üzerinde önemle durduğu en önemli hususlardan birisidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in nüzul sürecine bakıldığında bu husus rahatlıkla görülebilmektedir. Namaz ibadeti başta olmak üzere temel ibadetlerin bir kısmının öncülü/şartı olmasından temizlik, dinî ilimlerde özellikle de fıkıhta maddi, manevî ve hükmî temizlik şeklinde anlatılmaktadır. İbâdât, muamelât ve ukûbât olmak üzere üçe ayrılan füru fıkhın ibadet bölümü, öncül olması sebebiyle temizlikle başlamaktadır.

Bu çalışmada Muhammed et-Trabzonî'nin, füru fıkhın ilk konusu olan temizlikle (taharet) alakalı görüşleri değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Söz konusu değerlendirme, birbirinden bağımsız ancak, birbirinin devamı niteliğindeki iki risale çerçevesinde olacaktır. Çalışmamızda hem iki risale (Risâle fî Tahkîki'l-İstincâ, Tathîru'l-Eşyâ) tanıtılıp telif sebeplerine değinilecektir. Hem de bu iki risale çerçevesinde Trabzonî'nin temizlikle ilgili görüşleri ortaya koyulacaktır. Ayrıca Trabzonî'nin temizlikle ilgili bakış açısı, klasik Hanefî geleneğindeki taharet anlayışıyla mukayese edilecektir. Trabzonî, Risâle fî Tahkîki'l-İstincâ adlı eserinde suyla istincâ ile ilgili olarak o dönemde yapılan tartışmalara katılmış ve itirazlara cevap vermeye çalışmıştır. Tathîru'l-Eşyâ risalesinde ise, necis maddelerin temizlenme yollarını klasik fıkıh eserlerinden aktarmış, bunlara yeni yöntemler eklemiştir.

Bu çalışmayla Trabzonî'nin klasik Hanefî eserlerinden ne kadar faydalandığı ve onlara ne ölçüde atıf yaptığının tespiti amaçlanmıştır. Bütün bunlara bağlı olarak, müellifin temizlik anlayışıyla, -varsa- klasik Hanefî taharet anlayışı arasındaki farklar tespit edilecektir. Sonuç olarak da 18. asırdaki –özellikle- Hanefî bakış açısı ve ulemanın fıkhî meseleleri anlatırken/yazarken temel kaynaklarla ne kadar irtibat kurduğu ve onlara ne kadar bağlı kalarak izahlar getirdiği; çözüme dair neleri ortaya koyduğu belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, Risâle fî Tahkîki'l-İstincâ, Tathîru'l-Eşyâ, Hanefî mezhebi, Temizlik (Taharet).

Muhammad al-Trabzonî el-Madanî's Understanding of Cleaning in The Light of His Tracts Named Risala fî Tahqiq al-Istinjâ And Tathîr al-Ashyâ and Its Comparison with the Classical Hanafî Understanding of Purification

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Başaran Manav, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, manavahmet@hotmail.com

Muhammad al-Trabzonî al-Madanî was born in Trabzon and started his education there. He then traveled to Istanbul, Aleppo, Damascus, Jerusalem, Egypt, Mecca and Medina. After returning to Istanbul, Muhammad al-Trabzonî al-Madanî was an Ottoman scholar who worked as a muderris at the Suleymaniye Madrasa and as a scribe. In addition to these duties, al-Trabzonî was a prolific writer who produced works in many branches of Islamic sciences, especially fiqh. Muhammad al-Trabzonî has ten works that can be identified in the field of fiqh.

Cleanliness is one of the most important issues that Islam has emphasized since its first revelation. As a matter of fact, this can be easily seen when we look at the process of the revelation of the Holy Qur'an. Cleanliness, which is a prerequisite for some of the basic acts of worship, especially prayer, is described in religious sciences, especially in fiqh, as material, spiritual and judicial cleanliness. The worship section of jurisprudence, which is divided into three parts: ibādā, mu'amalā, and ukūbā, begins with cleanliness because it is a precondition.

In this study, Muhammad al-Trabzonī's views on cleanliness (taharah), which is the first subject of fiqh jurisprudence, will be evaluated. This evaluation will be within the framework of two treatises that are independent of each other but are a continuation of each other. In our study, both treatises (Risāla fī Tahqīq al-Istinjā, Tathīr al-Ashyā) will be introduced and their reasons for composition will be mentioned. Moreover, within the framework of these two treatises, Trabzonī's views on cleanliness will be revealed. In addition, Trabzonī's perspective on cleanliness will be compared with the understanding of taharah in the classical Hanafī tradition. In his Risāla fī Tahqīq al-Istinjā, al-Trabzonī participated in the debates at the time regarding istincā with water and tried to answer the objections. In his treatise Tathīr al-Ashyā, he quoted the ways of cleansing impure substances from classical fiqh works and added new methods to them.

This study aims to determine how much Trabzonî utilized classical Hanafî works and to what extent he referred to them. Accordingly, the differences, if any, between the author's understanding of cleanliness and the classical Hanafî understanding of taharah will be identified. As a result, it will be tried to determine the extent to which the Hanafi perspective and the ulema in the 18th century - especially the Hanafi perspective and the ulema in the 18th century- contacted with the basic sources while explaining/writing on fiqh issues and how much they brought explanations by adhering to them and what they put forward regarding the solution.

Keywords: Muhammad al-Trabzonî al-Madanî, Risala fî Tahqîq al-Istinjâ and Tathîr al-Ashyâ, Hanafi sect, Cleaning (Taharet).

Te'lif Mi, Cem Mi, İntihâb Mı? Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'ye Nispet Edilen Cem'u'l-fusûl ve'l-fevâid Adlı Eserin Türü Üzerine Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Kadir Gömbeyaz, Kocaeli Üniv., İlahiyat Fak., kadir.gombeyaz@kocaeli.edu.tr & kgombeyaz@hotmail.com

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî (ö. 1200/1786) kendisine pek çok eser nispet edilen velûd bir âlimdir. İmzasını taşıyan nüshalara bakıldığında özgün telif eserlerinin yanısıra bazı elyazma eserlerin bir nüshasını çıkarma (istinsah), nüshasını çıkardığı eserin daha önce istinsah edilen nüshaları ile karşılaştırarak (mukâbele) sahih bir nüsha elde etme, çeşitli eserlerden cem' (derleme) veya intihâb veyahut da ihtisâr türü çalışmalar üretme, bazı eserlere şerh ve hâşiye yazma gibi çeşitli yazım türleri ile meşgul olduğu görülmektedir. Ancak bu çeşitlilik kimi zaman istinsâh ettiği veya derleme, ihtisâr veya intihâb ettiği eserlerin özgün telif eserleri gibi muamele görmesine ve onun eserleri listesine dahil edilmesine yol açabilmektedir. Bu noktada Trabzonî'ye nispet edilen eserler üzerine titiz araştırmaların gerçekleştirilmesi sağlıklı bir eser listesi için elzemdir. İşte bu yazı, Trabzonî'nin eserlerini listelemeye çalışan çalışmaların bir kısmında onun 'eserleri' veya daha özelde 'siyer ile ilgili eserleri' başlığı altında zikredilen ve 'Cem'u'l-fusûl ve'l-fevâid' adıyla kaydedilen eserin Trabzonî'nin kaleme aldığı özgün bir eser (te'lîf) mi yoksa başka müellifler tarafından kaleme alınmış birden fazla eserden yapılmış bir derleme (cem') mi yoksa yine başka bir müellifin tek bir eserinden oluşturulmuş bir özetleme (müntehab) mi olduğunu soruşturmakta, ulaştığı netice ile Trabzonî'nin eserleri listesinde bir tashîh önerisinde bulunmaktadır. Buna göre Cem'u'l-fusûl ve'l-ebvâb ve'l-fevâid Trabzonî'nin özgün bir eseri olmayıp Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî eş-Şâfiî'nin (ö. 942/1536) Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîreti hayri'l-ibâd adlı eserinin bir bölümünden Trabzonî'nin ürettiği bir intihâb çalışmasıdır. Eserde Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ömer el-Hafâcî (ö. 1069/1659)'den aldığı manidar bir alıntı yapmaktadır. Bu bakımdan birden fazla eserden seçme yaptığı için eserin bir cem' yani derleme olduğu da kabul edilebilir. Fakat diğer kaynaklardan alma ameliyesi bu eserde neredeyse istisna kabilindendir ve bu istisnalar göz ardı edildiğinde eser sadece Sübülü'l-hüdâ'nın bir bölümünün özetlenmesi şeklindedir. Cem'u'l-fusûl ve'l-ebvâb ve'l-fevâid örneğinde sunduğumuz özgün bir te'lîf gibi göründüğü halde aslında bir derleme veya özetleme olma durumu Trabzonî'nin özgün eserleri listesinde zikredilen diğer eserlerinin bazısı için de geçerlidir. O nedenle, bu çalışma Trabzonî'nin eserlerine dair titiz ve detaylı bir çalışmanın yapılmasının ve bu yapılırken de özgün eserlerinin yanında, intihâb ve ihtisârları, istinsâh ve mukâbeleleri gibi alt başlıkların açılmasının gerekliliğine de işaret etmek istemektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Medeniyeti Tarihi, Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, İntihâb, İhtisâr, Cem'u'l-fusûl ve'l-ebvâb ve'l-fevâid.

Ta'līf, Jam', or Intikhāb? An Analysis of the Nature of the Work Jam' al-fusūl wa-l-fawā'id Attributed to Muhammad al-Trabzonī al-Madanī

Doç. Dr. Kadir Gömbeyaz, Kocaeli Üniv., İlahiyat Fak., kadir.gombeyaz@kocaeli.edu.tr & kgombeyaz@hotmail.com

Muhammad al-Trabzonī al-Madanī (d. 1200/1786) is recognized as a prolific scholar to whom numerous works have been attributed. An examination of manuscripts bearing his signature reveals that, in addition to his original authored works, he was engaged in various forms of scholarly writing. These include copying manuscripts (istinsākh), comparing the copies he produced with previously copied versions to obtain an accurate text (muqābala), compiling or selecting content from various sources (jam', intikhāb), abridging works (ikhtisār), and writing commentaries and glosses on some texts. However, this diversity in his scholarly activities sometimes leads to the mistaken inclusion of copied, compiled, or abridged works in the list of his original authored works. Therefore, meticulous research on the works attributed to al-Trabzonī is essential for creating an accurate list of his works. This paper investigates whether a work listed under al-Trabzonī's name as 'Jam' al-fusūl wa-l-fawā'id' and more specifically under the category of 'his works on sīrah'—is an original composition by al-Trabzonī or merely a compilation (jam') or a selection (muntakhab) from other sources. The study concludes with a recommendation for correction in the list of al-Trabzonī's works, identifying Jam' al-fusûl wa-l-abwāb wa-l-fawāid not as an original work but as a selection derived from parts of Subul al-hudā wa-l-rashād fī sīrat khayr al-'ibād, written by Abū Abd Allah Shams al-Dīn Muhammad b. Yūsuf al-Sālihī al-Shāmī al-Shāfi'ī (d. 942/1536). Al-Trabzonī makes a notable reference to Shihāb al-Dīn Ahmad b. Muhammad b. 'Umar al-Hafājī (d. 1069/1659) in the work. In this respect, since he selected from more than one work, the work may also be considered a compilation (jam'). However, the act of borrowing from other sources is nearly exceptional in this work, and when these exceptions are disregarded, the work appears to be merely a summary of a section from Subul al-hudā. The situation presented in the example of Jam' al-fusūl wa-l-abwāb wa-l-fawā'id, where a work that appears to be an original composition is actually a compilation or summary, is also applicable to some of the other works listed as original compositions of al-Trabzonī. Consequently, this study underscores the necessity of conducting a meticulous and detailed examination of al-Trabzonī's works and highlights the importance of establishing subcategories such as selections, summaries, copies, and comparisons alongside his original works.

Keywords: History of Islamic Civilization, Muhammad al-Trabzonî al-Madanî, Selection (Intikhāb), Abridgment (Ikhtisār), Jam' al-fusūl wa-l-abwāb wa-l-fawā'id.

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin 'el-İthâfâtu's-Seniyye Fi'l-Ehâdîsi'L-Kudsiyye' Adlı Eseri Özelinde Kudsî Hadis Yorumu

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Yazıcı, Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, yunus_yazici61@hotmail.com

18. yüzyıl Osmanlı âlimlerinden Süleymaniye Medresesi müderrislerinden birisi olan Muhammed et-Trabzonî (ö. 1200/1786) çok yönlü ve üretken bir kişiliğe sahipti. Tefsir, fıkıh, tasavvuf, kelam, Arap dili ve belagatı, edebiyat ve hadis alanında pek çok eser kaleme almıştır. Eserlerinin bir kısmı kendisinin de bir müddet çalıştığı Süleymaniye kütüphanesinde yazma nüshalar şeklinde mevcuttur.

Muhammed et-Trabzonî ve eserleri üzerinde pek çok çalışma kaleme alınmış olmakla birlikte gerek eserlerinin matbu hale getirilip halkın istifadesine sunulmasında ve gerekse görüş ve düşüncelerinin akademik ortamlarda yeterince tartışılıp değerlendirilmesinde istenilen seviyeye ulaşıldığını söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Zira hem pek çok Osmanlı padişahının hüküm sürdüğü farklı zaman dilimlerinin hem de Trabzon'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Hicaz'a kadar geniş bir coğrafyayı kapsayan bir birikimin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Muhammed et-Trabzonî'nin pek çok sahada eser verdiğini ve bunların bir kısmının kütüphanelerimizde matbu veya mahtuta olarak mevcut olduğunu daha önce zikretmiştik. Bunlardan bir kısmının hadis usulu bir kısmı hadis şerhi bir kısmı hadis derlemesi ve bir kısmı da hadisleri anlama ve yorumlama ile ilgili içeriklere sahip eserlerdir. er-Risâle fi fenni usûli'l-hadis, Haşiye alâ Nuhbeti'l-fiker, Haşiye alâ Mevdu'âti Aliyyi'l-Kârî, ed-Dürrü'l-munazzam fi şerhi'l-Hizbi'l-a'zam, Ruseyyiletün fi ma'rifeti menâkibi ba'dil-eimmeti'l-muhaddisîn, Ruseyyiletün fi beyani ma verade fi fedâili's-sultan mine'l-ehâdis ve el-ithafâtü's-seniyye fi'l-ehadisî'l-kudsiyye bu alanda kaleme almış olduğu eserlerdir. Gerek müstakil olarak hadis alanında kaleme almış olduğu bahsi geçen eserler ve gerekse diğer eserlerinde kullanmış olduğu hadis malzemesi Muhammed et-Trabzonî'nin bu alandaki bilgi birikiminin yeterliliğini ve ilgisinin yoğunluğunun bir göstergesidir.

Muhammed et-Trabzonî'nin hadis sahasında kaleme almış olduğu eserlerden biri olan el-ithafâtü's-seniyye fi'l-ehadisî'l-kudsiyye, başta Süyûtî'nin Cem'u'l-cevâmi'i olmak üzere Abdurraûf el-Manâvî'nin Kenzu'd-Dekaîk'i, Ali el-Kârî'nin el-Ehâdîsu'l-Kudsiyyetu'l-Erbeiniyyesi ve Mirkûtu'l-Mefâtih'i gibi bir kısım alfabetik usulde hazırlanmış eserlerden faydalanılarak derlenen, tekrarlarıyla birlikte 864 kudsî hadisin üç ana başlık altında kaynaklarına da işaret edilerek ancak sıhhat açısından herhangi bir sınırlandırmaya tabi tutulmadan kudsî hadis olarak tanımlanabilecek tüm rivayetlerin derlenmeye çalışıldığı bir eserdir. Bu alanda hazırlanmış olan eserler arasında en fazla rivayeti barındıranlardan biri olması yönüyle de dikkat çeken bir teliftir. Bu nedenle eser üzerinde akademik anlamda çalışmalar yapılmış, yüksek lisans tezleri hazırlanmış ve makaleler yayımlanmıştır. Ancak bu çalışmaların içerikleri ile bu çalışmanın içeriği birbirlerinden farklıdır.

Biz bu çalışmamızda el-İthâfâtu's-Seniyye fi'l-ehadisi'l-Kudsiyye adlı eseri çerçevesinde Muhammed et-Trabzonî'nin kudsî hadis yorumunu anlamaya ve değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Muhammed et-Trabzonî, Metlüv, Gayr-i Metlüv, el-İthâfatu's-Seniyye.

The interpretation of the Hadith al-Qudsiyy in the context of Muhammad al-Trabzonî al-Madanî's work ' al-Ithāfāt al-Seniyya fi'l-Ahadith al-Qudsiyya'

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Yazıcı, Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, yunus_yazici61@hotmail.com

Muhammed al-Trabzonî (d. 1200/1786), one of the 18th-century Ottoman scholars and a muderris at the Süleymaniye Madrasah, was a highly versatile and prolific figure. He authored numerous works in the fields of Quranic exegesis (tafsir), Islamic jurisprudence (fiqh), Sufism (tasawwuf), Islamic theology (kalam), Arabic language and rhetoric, literature, and hadith. Some of his works are preserved as manuscript copies in the Süleymaniye Library, where he himself worked for a period.

Although many studies have been written on Muhammed al-Trabzonî and his works, it is difficult to claim that the desired level has been reached in terms of making his works available to the public in printed form or in thoroughly discussing and evaluating his views and ideas in academic circles. Indeed, there remains a need for a more comprehensive assessment of his intellectual contributions, which span various time periods during the reigns of different Ottoman sultans and encompass a broad geographical scope, from Trabzon to Istanbul and from Istanbul to the Hijaz.

As previously mentioned, Muhammad al-Trabzonî produced works in various fields, and some of these are available in our libraries, either in printed or manuscript form. Some of these works focus on hadith methodology, others are commentaries on hadith, compilations, or deal with understanding and interpreting hadith. His contributions in this field include works such as al-Risâla fi fenni usûli'l-hadith, Haşiye alâ Nuhbeti'l-fiker, Haşiye alâ Mawdu'âti Aliyyi'l-Kârî, al-Dürr al-munazzam fi sharhi'l-Hizbi'l-a'zam, Rusayyiletun fi ma'rifeti menâkibi ba'dil-eimmat al-muhaddithisîn, Rusayyiletun fi beyani ma verade fi fedāili al-sultan mine al-ahādis and al-Ithafāt al-seniyya fi'l-ahadithī al-qudsiyya. These independent works on hadith, as well as the hadith material used in his other works, demonstrate the depth of Muhammad al-Trabzonî's knowledge and the intensity of his engagement in this field.

One of his works on hadith, al-Ithafāt al-saniyya fi al-ahadithī al-qudsiyya, is a compilation of 864 sacred hadiths (hadith qudsi), including repetitions, drawn primarily from Suyuti's Jami' al-Jawami', Abdurrauf al-Manawi's Kanz al-Daqaiq, Ali al-Qari's al-Ahadith al-Qudsiyya al-Arba'iniyya, and his Mirqat al-Mafatih, among other works compiled in alphabetical order. The hadiths are categorized under three main headings, with references to their sources, though without imposing any restrictions in terms of their authenticity. This work stands out as one of the largest compilations in this genre, making it an important contribution to this field. Consequently, it has been the subject of academic research, including master's theses and published articles. However, the content of these studies differs from the focus of the present research.

In this study, we aimed to understand and evaluate Muhammad al-Trabzonî's interpretation of sacred hadith within the framework of his work al-Ithafāt al-saniyya fi'l-ahadithī al-qudsiyya.

Keywords: Hadith, Muhammad al-Trabzonî, Recited, Non Recited, al-Ithāfāt al-Saniyya.

"Risâle fi'd-duhân" Adlı Eseri Işığında Muhammed et-Trabzonî'nin (öl. 1200/1780) Fıkıh-Siyasî Otorite İlişkisine Yaklaşımı

Dr. Arş. Gör. Seracettin Eraydın, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, seracettin.eraydin@cbu.edu.tr

Mekke'de ilk başta nezih bir inanç ve güzel ahlak vurgulu bir mesajla ortaya çıkan İslâm, Hz. Peygamber ve sahabesinin Medine'ye hicretiyle birlikte hayatın her alanında tahkim ettiği inanç ve ahlaka dayalı toplumsal ilkeler ortaya koymuştur. Bu süreçte Hz. Peygamberin konumu gereği dinî otorite ile dinî yaşamın ve toplumsal düzenin teminatı olan siyasî otorite onun şahsında bir bütün olarak uygulanmıştır. Bu durum büyük oranda Müslümanların rızasıyla siyasî otoriteyi elinde bulunduran ve dindar kişilikleriyle ön plana çıkan ilk dört halife döneminde de sürmüştür. Ne var ki hilâfetin saltanata dönüşmesiyle birlikte çeşitli sebeplerle dinî ve siyasî otoriteler birbirinden ayrılmış; İslam'ın ve Müslüman toplumun maslahatını koruma görevi sultanların eliyle yürütülürken dinî ahkâmı anlama ve yorumlama görevi fakihlerin uhdesinde kalmıştır. Bu durum Müslüman siyaset nazariyesinin gelişmesi ve fıkıh ilminin kurumsallaşmasıyla birlikte fakihlerin dinin ve Müslüman toplumun muhafızı sayılan siyasî otoritenin uygulama alanını meşru görmeleri, sultanların ise İslâm ahkâmına uygun veya en azından ona aykırı olmayacak bir siyaset gütmeleri şeklinde bir denge oluşturmuştur. Hatta bu dengenin fıkhın teorik boyutu ile otorite tarafından ortaya konulan pratiğin çatışması durumunda dahi sessiz bir mutabakat şeklinde sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca burada fıkıh-siyaset ilişkisinin fıkıh üzerindeki çeşitli olumsuz etkilerinden bahsedilse de meseleye bir bütün olarak bakıldığında söz konusu ilişki fıkhın resmi düzeyde uygulanması ve buna bağlı olarak toplumsal bir kimliğe dönüşmesi ile fakihlerin otorite nazarında halkın temsilcileri ve profesyonel birer adalet dağıtıcı olmalarına büyük bir katkı sağlamış görünmektedir.

Yukarıda zikri geçen fıkıh-siyasî otorite arasındaki denge İslami kurumların muntazam işlendiği kabul edilen Osmanlı Devleti'nde hukuka örfî hukuk-şer'î hukuk ayırımı şeklinde yansımıştır. Nitekim Osmanlı döneminde yaşamış bir alim olan Muhammed et-Trâbzonî'nin tütün içmenin hükmü hakkında kaleme aldığı ve çalışmamızın merkezinde yer alan "Risâle fi'd-duhân" adlı eser sözü edilen fıkıh-siyasî otorite arasındaki dengenin önemli örneklerinden birisi olarak gösterilebilir. Öyle ki et-Trabzonî bu eserde tütün ürünlerinin hükmünü detaylıca sorgulamış ve neticede helal veya haram olduğuna dair bir delil bulunmadığına hükmetmiştir. Bu minvalde konuyu siyasî otoritenin uygulama alanı olan siyâset-i şer'îyye/cevâz alanı kapsamında değerlendirerek sultanın tütün yasağına yönelik emrine uyulması gerektiğini savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Muhammed et-Trabzonî, Risâle, Fıkıh, Otorite.

Muhammad al-Trabzonî's Approach to the Relationship Between Fiqh and Political Authority in the Light of His Work Named "Risâla fi al-duhân"

Dr. Arş. Gör. Seracettin Eraydın, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, seracettin.eraydin@cbu.edu.tr

Islam, which first emerged with a message emphasizing a true faith and good morals, brought social principles based on faith and morals, which the Prophet and his Companions reinforced in all areas of life with their migration to Medina. In this process, due to the Prophet's position, religious authority and political authority, which is the guarantee of religious life and social order, were implemented as a whole in his person. This situation continued during the reign of the first four caliphs, who held political authority largely with the consent of the Muslims and were characterized by their pious character. However, with the transformation of the caliphate into a sultanate, religious and political authorities were separated for various reasons. In this case, the task of protecting the interests of Islam and the Muslim community was carried out by the sultans, while the task of understanding and interpreting religious laws remained in the hands of the jurists. Consequently, with the development of Muslim political theory and the institutionalization of the science of fiqh, jurists legitimized the sphere of application of the political authority, which was considered the guardian of religion and Muslim society. The sultans, on the other hand, were required to pursue a policy in accordance with Islamic law, or at least not contrary to it. It is understood that this balance was maintained in the form of a silent consensus even when the theoretical dimension of fiqh conflicted with the practice set forth by the authority. In addition, although various negative effects of the fiqh-politics relationship on fiqh are mentioned here. When viewed as a whole, this relationship seems to have contributed greatly to the official implementation of fiqh and its transformation into a social identity, as well as to the jurists' status as representatives of the people and professional dispensers of justice in the eyes of the authorities.

The aforementioned balance between fiqh and political authority was reflected in the Ottoman State, where Islamic institutions were considered to have functioned regularly, in the form of the distinction between customary law and Sharia law. As a matter of fact, the work "Risāla fi'd-duḫān" written by Muhammad al-Trābzonī, a scholar who lived in the Ottoman period, about the ruling on smoking tobacco and which is at the center of our study, can be shown as one of the important examples of the balance between fiqh and political authority. In this work, al-Trabzonī questioned the ruling on tobacco products in detail and concluded that there was no evidence that it was halal or haram. In this respect, he evaluated the issue within the scope of siyāsa al-shar'īyya/jawāz, which is the field of application of political authority, and argued that the sultan's order to ban tobacco should be obeyed.

Keywords: İslamıc Law, Muhammed et-Trabzonî, Risâle, Fıqh, Authority.

Muhammed et-Trabzonî'nin Ehl-i Bedr'i Konu Edinen Eserleri Üzerine İnceleme

Doç. Dr. Hakan Temir, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslâmi İlimler Fak., h.temir@hotmail.com

Savaş olgusu dünya tarihinde yıkıcı bir etkiye sahip olmakla birlikte peygamberlerin bizzat yer aldıkları muharebeler bunlardan müstesnadır. İslâmî literatürde "Gazve" olarak tasnif edilen bu hadiseler insanlığın yeni bir başlangıcı, bozulan düzenin tesisi ve tıkanan yolların açılması için başlatılan süreçten ibarettir. Öldürmeden ziyade yaşatma, yeni yol gösterme ve düzeni değiştirme hedeflerini taşıyan gazvelerin tamamı rahmet tezahürlerdir. Ancak bunlar içerisinde Bedir Gazvesi'nin ayrı bir konumu vardır. İslâm'ın erken dönemlerinde, Müslümanlar ile Mekke müşrikleri arasında gerçekleşen Bedir, insanlık tarihinde büyük bir dönüm noktasıdır. Çarpışma ilk olmasının verdiği haklı gurur yanında sahâbenin gösterdiği fedakarlık da büyük bir örneklik teşkil etmiştir. Bedir savaşında çeşitli vazifeler üstlenen sahâbe, inançlarını ve Allah'a olan bağlılıklarını göstererek İslâm'ın yayılmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Onların cesaretleri, sadakatleri ve Allah'a olan güçlü imanları, İslâm'ın yayılmasında ve Müslümanlarının manevi gücünde büyük bir etki yaratmıştır. Yapılan işin büyüklüğü tarih, edebiyat ve şiir kitaplarına yansımıştır.

Tarih boyunca, İslâm âlimleri ve yazarları, Bedir ashabının faziletleri üzerine pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserlerde, ashabın fedakârlıkları, cesaretleri ve savaşta sergiledikleri karakter özellikleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu metinler, Müslümanlar için bir ilham kaynağı olmuş, onların inançlarını güçlendirmiş ve İslâm'ın erken dönemlerindeki toplumsal ve dini yapıları anlamak için önemli bir kaynak haline gelmiştir. Bedrin fazileti kadar bu gazvede yer alanların isimleri de ilk zamanlardan itibaren önemsenmiş ve belirli düzenlerde zikredilmiştir. Bir nevi ismin yüceliğini zikredip onun vesilesiyle bereket ummayı hedefleyen bu ameliyenin sonunda Ehl-i Bedir edebiyatı vücuda gelmiştir. İşte bu eserlerden iki tanesinin de Muhammed Trabzonî'ye aittir. Birisi Bedir ehlinin isimlerini Arapça harf tertibine göre sıralayıp bazı önemli bilgileri zikrederken diğeri bu eserin şerhidir. Dolayısıyla bu tebliğde onun başlıca eseri olan Esmâü Ehl-i Bedir konu edinilerek eserin aidiyeti, üslubu, özellikleri ve literatürdeki yeri tespit edilmeye çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed et-Trabzonî, Bedir Gazvesi, Ehl-i Bedir, Trabzon, Trabzon'da Dini Hayat.

An Analysis of Muhammad al-Trabzonî's Works on the Ahl al-Badr

Doç. Dr. Hakan Temir, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslâmi İlimler Fak., h.temir@hotmail.com

Although the phenomenon of war has a destructive effect on the history of the world, the battles in which the prophets personally took part are exceptions. These events, which are classified as "Ghazwa" in the Islamic literature, consist of the process initiated for a new beginning of humanity, the establishment of the broken order and the opening of the blocked roads. All of the Ghazwahs, which have the goals of living rather than killing, showing a new path and changing the order, are all manifestations of mercy. However, the Badr Ghazwa has a distinct position among them. Badr, which took place between Muslims and Meccan polytheists in the early days of Islam, is a major turning point in human history. In addition to the justified pride of being the first battle, the sacrifice shown by the Companions set a great example. The Companions, who undertook various tasks in the battle of Badr, made significant contributions to the spread of Islam by showing their faith and devotion to Allah. Their courage, loyalty and strong faith in Allah had a great impact on the spread of Islam and the spiritual strength of the Muslims. The magnitude of their work is reflected in the books of history, literature and poetry.

Throughout history, Islamic scholars and writers have written many works on the virtues of the companions of Badr. In these works, the sacrifices, bravery and character traits of the companions in battle are discussed in detail. These texts served as a source of inspiration for Muslims, strengthened their faith, and became an important source for understanding the social and religious structures of early Islam. As much as the virtues of Bedr, the names of those who took part in this battle were also given importance from the earliest times and were mentioned in a certain order. At the end of this practice, which aimed to mention the greatness of the name and hope for blessings through it, the literature of Ahl al-Badr came into existence. Two of these works belong to Muhammad al-Trabzonî. One of them lists the names of the people of Badr according to the Arabic alphabetical order and mentions some important information, while the other is a commentary of this work. Therefore, in this communiqué, his main work, Asmāʾ al Ahl al Badr, will be discussed and its belonging, style, features and place in the literature will be tried to be determined.

Keywords: Muhammad al-Trabzonî, Battle of Badr, Ahl al-Badr, Trabzon, Religious Life in Trabzon.

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî'nin Sârimü'l-Vâridât Adlı Eserinin Vehhâbiliğin Ortaya Çıkış Tarihi Bağlamında Kaynaklık Değeri

Doç. Dr. Kadir Gömbeyaz, Kocaeli Üniv., İlahiyat Fak., kadir.gombeyaz@kocaeli.edu.tr & kgombeyaz@hotmail.com
Araş. Gör. Muhammed İkbal Çoban, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, muhammed.coban@kilis.edu.tr

Muhammed et-Trabzonî el-Medenî (ö. 1200/1786) Trabzon'dan İstanbul'a, Şam'dan Kudüs'e, Mekke'den Medine'ye ve nihayet tekrar İstanbul'a uzanan farklı coğrafya ve şehirlerde hayatını geçirmiş, şer'î ilimlerin pek çoğunda eserler kaleme almış velûd bir âlimdir. Kaleme aldığı eserlerden biri de "Necdli İhtiyâr (eş-Şeyhü'n-Necdî)" diye adlandırdığı birinin kendisine ulaşan (vârid) dört görüşünü ele aldığı ve bunlara karşı aklî ve naklî delillerle karşı çıktığı Sârimü'l-vâridât adlı eseridir. Bu eseri çarpıcı kılan husus, Necdli Şeyh diye bahsettiği kişinin görüşleri ve faaliyetleriyle Hicaz topraklarında etkili olmaya başlayan Muhammed b. Abdilvehhâb olmasının kuvvetle muhtemel oluşu ve eserin onun hareketinin (Vehhâbiyye) ortaya çıktığı bir bölgede ve zamanda yaşayan bir müellif tarafından kaleme alınmasıdır. Böylece hareketin ortaya çıkış ve gelişim sürecine zamandaş olan bir müellifin tarihsel şahitliği söz konusu olabilmektedir. Bu risaleyi diğer Vehhâbîlik reddiyelerinden farklı kılan bir durum Necidli Şeyh'e nispet edilen dört görüşten özellikle ikisinin ("Allah'ın her fiili güzel değildir" ve "Peygamberlerin bedenlerinin kurtlanması, bayılmaları veya haşereler yüzünden ölmeleri caiz değildir") başka reddiyelerde bulunmamasıdır. Bu risalede Trabzonî'nin Necidli Şeyh'e yönelik ifadeleri oldukça ağır ve hakaretâmizdir. O, Necidli Şeyh'i birçok kötü isimle anmasının yanında "Şeyhu'l-hanâzira (Domuzların Şeyhi)" şeklinde başka eserlerde görmediğimiz, kendisi için anlamlı bir gerekçeye dayanan kendisine özgü bir niteleme de kullanmaktadır. Ancak eserin müellif hattı olduğu düşünülen ve elimize ulaşan tek nüshasında özellikle hakaret ve aşağılama içeren ifadelerin üstünün çizildiği görülmektedir.

Hâsılı bu bildiride, İbn Abdilvehhâb ve hareketinin ortaya çıktığı ve geliştiği bir döneme şahitliğin ürünü sayılabilecek Sârimü'l-vâridât adlı eserin muhtevası, Trabzonî'nin reddettiği görüşlerin neler olduğu ve bunları nasıl reddettiği ortaya konulduktan sonra Trabzonî'nin bu şahitliğinin Vehhâbîliğin doğuş tarihi ve görüşleri incelenirken ne derece isabetli bir şahitlik yapıp yapmadığı sorgulanacaktır. Ayrıca Trabzonî'nin Vehhâbîliğe reddiye sadedinde yazdığı ileri sürülen diğer bazı risalelerin muhatap ve hedefinin gerçekten İbn Abdilvehhâb ve Vehhâbîler olup olmadığı da tartışılacaktır. Nihai olarak nispet ettiği görüşler üzerinden İbn Abdilvehhâb'ı eleştirdiği anlaşılan Sârimü'l-vâridât'ın tam anlamıyla bir Vehhâbîlik reddiyesi olarak kabul edilip edilemeyeceği değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Muhammed et-Trabzonî el-Medenî, Muhammed b. Abdülvehhab, Vehhâbîlik, Sârimü'l-vâridât.

The Source Value of Muhammad al-Trabzonī al-Madanī's Sārim al-wāridāt in the Context of the Emergence of Wahhābism

Doç. Dr. Kadir Gömbeyaz, Kocaeli Üniv., İlahiyat Fak., kadir.gombeyaz@kocaeli.edu.tr & kgombeyaz@hotmail.com
Araş. Gör. Muhammed İkbal Çoban, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, muhammed.coban@kilis.edu.tr

Muhammad al-Trabzonī al-Madanī (d. 1200/1786) was a prolific scholar who spent his life across various regions and cities, from Trabzon to Istanbul, from Damascus to Jerusalem, and from Mecca to Medina, finally returning to Istanbul. He authored numerous works in various Islamic sciences. One of his notable works is Sārim al-wāridāt, in which he critically examines four views presented (wārid) to him by an individual he refers to as the "The Old Man of Najd (al-Sheikh al-Najdī)." Trabzonî challenges these views using both rational and scriptural evidence. What makes this work particularly striking is the strong likelihood that al-Sheikh al-Najdī mentioned is none other than Muhammad b. 'Abd al-Wahhāb, who had begun to exert influence in the Hijaz region. The fact that this work was authored by a scholar contemporary with the emergence of the Wahhābī movement in the region lends it a unique historical significance. One aspect that distinguishes this treatise from other refutations of Wahhābism is that two of the four views attributed to al-Sheikh al-Najdī ("Not every act of God is beautiful" and "It is not permissible for the bodies of prophets to be wormy, to faint, or to die from pests") are not found in other refutations. In this treatise, al-Trabzonī's statements against al-Sheikh al-Najdī are notably harsh and derogatory. In addition to referring to him with various negative epithets, al-Trabzonī employs a unique characterization, not seen in other works, calling him 'Sheikh al-Khanāzīra (The Sheikh of Pigs)'—a term grounded on a meaningful reason for al-Trabzonī himself. However, in the only extant manuscript copy of the work, which is believed to be the author's autoghraph, it is evident that the derogatory and insulting expressions are crossed out.

In this paper, the content of the work entitled Sārim al-wāridāt, which can be considered as the product of this testimony, will be analyzed. Specifically, the views rejected by al-Trabzonī and the methods he used to refute them will be examined. Following this, the accuracy and reliability of al-Trabzonī's testimony will be questioned, particularly in relation to the historical emergence and doctrines of Wahhābism. Furthermore, a discussion will be held on whether Ibn 'Abd al-Wahhāb and the Wahhābīs were really the addressees and targets of some of the other treatises that al-Trabzonī allegedly wrote in refutation of Wahhābism. Finally, an evaluation will be made as to whether Sārim al-wāridāt, which appears to criticize Ibn 'Abd al-Wahhāb on the basis of the views attributed to him, can be fully regarded as a refutation of Wahhābism.

Keywords: History of Islamic Sects, Muhammad al-Trabzonī al-Madanī, Muhammad b. 'Abd al-Wahhāb, Wahhābism, Sārim al-wāridāt.

Muhammed el-Medenî (1200/1786)'nin "el-İthâfâtu's-Seniyye Fî'l-Ahâdisi'l-Kudsiyye" Adlı Eseri Bağlamında el-Münâvî ile İlişkisi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Küçükosman, Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi (Hadis), hasankucukosman@duzce.edu.tr

Son dönem Osmanlı âlimlerinden olan ve Süleymaniye Müderrisliği görevinde de bulunan Muhammed el-Medenî et-Trabzonî çok yönlü bir âlim olarak kabul edilmektedir. Farklı disiplinlerde pek çok eser ortaya koyan et-Trabzonî'nin hadis alanında da önemli eserleri bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarında ne kadar özgün olduğu vuzuha muhtaçtır. Geçmiş dönemlerde eser te'lifinin genel karakteristik yapısı sebebiyle kimi zaman bazı yazarlar önemli ölçüde başka kaynaklardan yararlanmış ve bu durum ilim ehli tarafından eleştirilmemiştir. et-Trabzonî de temel alanlarda kendisinden önceki âlimlerden istifade etmiş ve ilmin gereği olarak eserlerinde bu durumu belirtmekten çekinmemiştir. et-Trabzonî hadis alanında te'lif ettiği eserlerden birisi olan el-İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyye adlı çalışması da bu konuda kendisinden iki asır önce yaşamış el-Münâvî'nin el-İthâfâtü's-seniyye bi'l-ehâdîsi'l-kudsiyye adlı eserine hem şekil hem de içerik bakımından benzerlik göstermektedir. et-Trabzonî eserin isminde dahi yalnızca bir harf değişikliği yapmış, giriş kısmında da hemen hemen aynı cümleler kurmuştur. el-Münâvî harf sırasına göre kudsî hadisleri eserinde sıralarken et-Trabzonî farklı bir tasnifte bulunarak üç bölümde rivayetleri ele almıştır. Başka âlimlerden de yararlanmış olmakla beraber hadislerin açıklamalarında genellikle Münâvî'den faydalanan et-Trabzonî'nin çalışması Münâvî'nin eserine göre daha hacimlidir. Ayrıca eserin sonunda kudsî hadislerin tarifi ve kendisine bağlı hükümler hakkında açıklama yapan et-Trabzonî, Münâvî'nin eserini pek çok konuda yenilemiş ve istifadesini artırmak amacıyla benzer isimle neşretmiştir. Münavî, eserinde konu bazlı hareket etmediği için rivayetleri alfabetik sıralamış ve aynı konudaki haberler farklı yerlerde zikredilmiştir. Mehmed et-Trabzonî ise rivayetlere "Kâle Allahu" gibi ifadelerle başladığı için genellikle aynı meseleler peşi sıra nakledilmiştir. Ancak kimi zaman bu duruma uymadığı olmuştur. Mehmed et-Trabzonî rivayetleri kendi tasnifine göre sıraladıktan sonra Münâvî'nin rivayetlerini olduğu gibi arttırmış ancak hadisin başka kaynaklarına da işaret etmiştir. Bununla beraber Münâvî'nin vermiş olduğu kaynakları inceleyen Mehmed et-Trabzonî şayet bu kaynaklarda rivayeti bulamamış ise başka eser zikretmiştir. Münâvî'nin aktardığı kaynakları genellikle olduğu gibi eserine alan Mehmed et-Trabzonî rivayetler üzerinde kısmî değişiklikler yapmıştır. Mehmed et-Trabzonî kaynakları zikrettiği sırada genellikle tarihsel bir sıraya bakmıştır. Hadisçilerin yaptığı gibi Kütüb-i Sitte öncelenmemiş birinci derecede hadis kaynağı olmasa da daha eski ise tasavvuf ya da tarih kaynaklarını hadis eserlerinden önce zikretmiştir. Ancak hem Münavî hem de Mehmed et-Trabzonî'nin rivayetin lafzından ziyade manasına önem verdiği görülmektedir. Mehmed et-Trabzonî aynı zamanda rical ile ilgili pek çok bilgiyi Münavî'nin eserinden olduğu şekline bazı ilavelerde bulunarak nakletmiştir. Münâvî rivayetin kaynaklarında müphem bir yer bırakmış ise Mehmed et-Trabzonî bu yerleri vuzuha kavuşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kudsî Hadis, Muhammed el-Medenî et-Trabzonî, Münâvî, el- İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsil'-Kudsiyye.

Muhammad al-Madanı's (1200/1786) Relatıonshıp Wıth al-Munâwî the Context of Hıs Work "al-Ithâfât al-Senı'ıyya fî al-Ahâdîsı al-Kudsiyya"

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Küçükosman, Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi (Hadis), hasankucukosman@duzce.edu.tr

Muhammad al-Madanī al-Trabzonī, who was one of the late Ottoman scholars and also served as a professor at Suleymaniye, is regarded as a versatile scholar. Having produced many works in different disciplines, al-Trabzonī also has important works in the field of hadith. However, the authenticity of these works needs clarification. Due to the general characteristic structure of the composition of works in the past periods, some authors sometimes benefited from other sources to a significant extent and this was not criticised by the scholars. al-Trabzonī also benefited from his predecessors in basic fields and did not hesitate to state this in his works as a requirement of science. Al-Trabzonī's al-Ithāfāt al-Seniyya fi'l-Aḥādīs al-Qudsiyya, one of his works in the field of hadīth, is similar in form and content to al-Munāwī's al-Itḥāfāt al-seniyya bi'l-eḥādīṣi'l-ḳudsiyya, which lived two centuries before him. Al-Ṭrabzonī changed only one letter even in the title of the work and used almost the same sentences in the introduction. While al-Munāwī arranged the hadīths in the order of letters, al-Ṭrabzonī made a different classification and dealt with the narrations in three sections. Although he also benefited from other scholars, al-Trabzonī's work is more voluminous than al-Munāwī's work. In addition, at the end of the work, al-Trabzonī, who made an explanation about the description of the hadiths and the provisions related to it, renewed Munāwī's work in many subjects and published it with a similar name in order to increase its usefulness. Since al-Munawī did not act on a subject-based basis in his work, he listed the narrations alphabetically and the news on the same subject were mentioned in different places. Muhammad al-Trabzonī, on the other hand, started the narrations with expressions such as 'Ka'la Allahu', so the same issues were generally narrated one after the other. However, sometimes this was not the case. After listing the narrations according to his own classification, Muhammad al-Trabzonī increased Munāwī's narrations as they were, but he also pointed to other sources of the hadith. However, after analysing the sources given by Munāwī, if he could not find the narration in these sources, he cited other works. Muhammad al-Trabzonî, who generally included the sources quoted by Munāwī in his work as they were, made partial changes on the narrations. Muhammad al-Trabzonī generally followed a historical order in his citation of sources. He did not prioritise the Qutub al-Sitta as the hadithists did, but he mentioned Sufi or historical sources before the hadith works if they were older, even if they were not the primary source of hadith. However, both al-Munawī and al-Muhammad al-Trabzonī emphasised the meaning of the narration rather than its wording. Muhammad al-Trabzonī also transcribed a lot of information about rijal from Munāwī's work with some additions. If Munāwī left any ambiguous places in the sources of the narration, Muhammad al-Trabzonī clarified these places.

Keywords: Hadith, Holy hadith, Muhammad al-Madanî al-Trabzonî, Münâvî, al- İthâfâtü's-Seniyye fi'l-Ehâdîsil'-Kudsiyye.

NOTLAR

NOTLAR

NOTLAR